

Māra Vīksna

FOLKLORAS VĀKUMI RUCAVĀ UN SVENTĀJĀ

Pašā Latvijas dienvidrietumu stūrītī, lielu mežu un jūras ieskauda, ir Rucava – *mūsu tautas dziesmu klasiskā province*, kā to nodēvējis Ludis Bērziņš (Bērziņš 1954, 65). Folkloras vākumos Latviešu folkloras krātovē (turpmāk LFK) no Rucavas pagasta, kas vēl 20. gs. sākumā bija daudz plašāks, mēs atrodam gandrīz tikai tautasdziesmas. Tās ir ļoti savdabīgas, melodiski atšķirīgas no kaimiņu pagastos dziedātām, ilgi saglabājušas senu valodas formu un leksikas slāni. Tās atklāj rucavnieku raksturu, īpašības, ierašas. Ja Nīcas un Bārtas dziesmas jau publicētas Georga Bitnera krājumā „Latviešu ļaužu dziesmas un ziņģes” (1844), tad Rucavā to pierakstītājs atradies vēl – tikai 1888. gadā, kad Nīcas pagastā pēc Baltijas skolotāju semināra beigšanas atnācis strādāt vidzemnieks Mārtiņš Sprīngis no Krapes. Šeit viņš darbojies tikai sešus gadus, cītīgi papildinājies latīņu un vācu valodā, jo gribējis doties līdzī muižas īpašniekam kā pavadonis studijās uz Vāciju, bet tas esot aizbraucis viens pats. Tad M. Sprīngis pieņēmis vietu Rīgā un drīz arī miris (BSS 1940, 238).

M. Sprīngā pierakstītās dziesmas iesūtītas Rīgas Latviešu biedrības Zinību komisijā (turpmāk RLB ZK) un šobrīd glabājas LFK. Viena sūtījuma titulā: *Nicas Paipas ciemā (pagasta d.) noklausījies un vietīgā izloksnē uzrakstījis Mārtiņš Sprīngis. Sākts 28. oktobrī 1888. g. Dziesmas rakstītas, kādas tik nāk priekšā bez jebkādas izmaiņšanas. Beigts 30. novembrī 1888. g. Neesmu vēl iemācījies pareizi Lejnieku izloksni, jo pats neprotu un stāstītāji stāstīja dažādi. Kad būšu ar šejienes apkārtni vairāk iepazinies, tad piesūtīšu ZK Nicenieku, Nicenieku-Lejnieku un Rucavnieku izloksnes*

piemērus. Jau 20. decembrī tiek pabeigtas „150 Tautas dziesmas pa daļai Nicas-Lejnieku pa daļai Rucavnieku izloksnē”. „Latvju Dainās” pie Rucavas parādās tikai 13 dziesmas, bet varētu būt gan vairāk, jo pie 105. dziesmas atzīme: *Sekošas dziesmas bus vairak pec Rucavas izloksnes*. Piemēram kāda ļoti raksturīga Rucavas dziesma, kas dažādos garumos parādās daudzu teicēju repertuārā:

<i>Visu nakti dziedāju,</i>	<i>Puisēni maksātu,</i>
<i>Kā malku cirtu;</i>	<i>Ne pašiem nava:</i>
<i>Kas mana maksāja</i>	<i>Pašiem puisēniem</i>
<i>Par dziedājumu.</i>	<i>Plīks vēderinis.</i>

(1730, 11340)*

Aiznākošā seko tāda, kas parādās citreiz garākos pierakstos kā turpinājums šai dziesmai, bet vienmēr sīpola vietā ir lituānismi, arī Annas Stelles teiktajā:

Mēs dosim šišnakus
Ar visis laiškis. (1977, 243)

M. Sprinģim teikts tieši, saglabājot vairāk nerātno noskaņu:

Dziedat, meitiņas,
Mēs maksāsima –
Mēs dosim sīpolu
Ar visu kātu.
Kas laba meita,
Trīs, četrus došu.
Kas „pila-pala”,
Tai vienu pašu. (1730, 11342)

Arī nākošais dziesmu vācējs Rucavā – Ludis Bērziņš, kas tur pavadījis 1894. gada Ziemsvētku brīvlaiku, nodevis RLB ZK pavisam 126 dziesmas, sajauktas ar Nīcas pierakstiem. Interesanti, ka šis ir tas retais gadījums, kad Krišjānis Barons dainas ņēmis vēl pēc 1895. gada, kad viņam atdoti visi ZK

* LFK materiālu avotu norāde, kur pirmais skaitlis ir manuskripta numurs fondos, bet otrais – varianta kārtas numurs manuskriptā.

dziesmu krājuma oriģināli (vēl nav pārrakstīti 1894. gada nogales pieraksti), griezis pats L. Bērziņa rokraksta lapīņas strēmelēs, lai ievietotu Dainu skapī, saglabājot katruniecīgāko vācēja piezīmi un pārdomu. L. Bērziņš, to nezinādam, gan vecumdienās rakstījis: *Visas piezīmes kara apstākļos diemžēl izgaisušas, bet daži iespaidi nav izdzisuši vēl tagad...Liels prieks bij man un arī Sproģu māju tēvam, kad varēja 1924. g. vasarā tur atkal iegriesties un pieminēt vecos laikus, kur jaunas meitas pie ratiņa vērpdamas, mums šīs dziesmas dziedāja. Pa to starpu bij pagājuši 30 gadi!* (Bērziņš 1954, 65)

L. Bērziņš savos zinātniskajos pētījumos gan atšķīris, gan atcerējies, kura ir Nīcas, kura Rucavas dziesma. *Labam piemēram te der B. 33595 1. var., ko esmu uzrakstījis Rucavā. Šī arī citādi metriskā ziņā ievērojamā dziesma īpaši uz sevi griež vērību tai ziņā, ka atkārtojot ņem tekstu četru daktilu pēdu, resp. divu dipodiju apmērā. Dziesma, sākdamās ar vārdiem „Kur iesi, puisīti”, pret beigām skan:*

1. Vai manu dieniņu,
Ko darīšu!
Sava jaunas dieniņas
Paspēlāju!	3. Sava sirmu zirdziņu
Noskraidīju,
Sava baltu naudiņu
Iztērāju.
2. Savas jaunas dieniņas
Paspēlāju,
Sava sirmu zirdziņu
Noskraidīju.	4. Sava baltu naudiņu
Iztērāju
Dēļ vienas naksniņas
Gulējuma.
5. Dēļ vienas naksniņas
Gulējuma,
Dēļ pāru vārdiņu
Runājamu. (Bērziņš 1940, 106)	

L. Bērziņa vēlākajā LFK krājumā [867]* Rucavā pierakstītām dziesmām klāt dažādas piezīmes par formu un melodiju. Redzam, ka viņš 1923. gada jūlija beigās pabijis *Rucavas nabaģinē, Rucavas muižā, Rucavas Zvirbuļos bērēs,*

* LFK manuskriptu kārtas numuru fondos norāda, liekot to kvadrātiekvās.

R. Šimis mājā pie Kalēja kundzes, pa vidu Liepājas nespējnieku patversmē un atkal Rucavā. Pierakstos visvairāk kūmību, kāzu dziesmu, visklasiskākās rucavnieku garās dziesmas. 1936. gada 31. maijā L. Bērziņš atkal Rucavā – „Muitniekos” pie 86 gadus vecās Annas Kuršis. Materiāli rāda, ka brīžam cienījamais profesors spēj piefiksēt tikai atsevišķus vārdus, īpatnas formas no dziesmām. Ir dziesmas, kuras vēlāk dzied gandrīz katra teicēja. A. Kuršas variants:

*Lejnieks savu sievu kūla
Neba lielas vainas dēļ:
Tīklam aci pārplēsusī,
Siļķei galvu nolauzusi;
Siļķei galvu nolauzusi,
Kālināja skaitīdama. (867, 2909)*

M. Roga dziedājusi:

*Zvejnieks sava sievu kūle,
Ka tā skādes darījuse. utt. (867, 4024)*

Nevar nepieminēt arī 1912. gadā publicētās 232 Rucavas dziesmas Pētersonu Kārļa apcerējumā „Latviešu kāzas” (Pētersons, 59–265). Vienīgi nav saglabājušies to oriģināli, kas pierakstīti 1904. un 1905. gadā, jo no Pētersonu Kārļa vākumiem LFK ienācis tikai mazs krājumiņš Raņķu un Skrundas dziesmu un skolotāja Laša no Lutriņiem skolēnu savāktās bērnu dziesmas. Šos rokrakstus bez kādām atzīmēm, vai arī vēlāk speciāli „nozaudētām”, LFK atdevis L. Bērziņš, kas tos bija ieguvis no Pētersona jaunākās māsas – *pa daļai viņa audzēknes – Dumpja kundzes Jelgavā, kas ar liehu sirsnību un pretimnākšanu izsniedza man [L. Bērziņam] kādu Pētersona rakstu vīstokli, ko tā glabā kā brāļa piemiņu. Šinī vīstoklī pārsvars gan ir uzmetumiem* (Bērziņš 1938, 14), par kuru likteni mums atkal nav ziņu.

Pētersonu Kārlis bijis aizrautīgs un precīzs folklorists un etnogrāfs, viņš ir lepojis ar savām izcilajām teicējām, kas zinājušas ap 2000 un pat ap 4000 dziesmu (Pētersons, 234).

Viņš ir publicējis savus vākus ar lielākiem apcerējumiem un priecājies, ka kāzu dziesmu kārtojums viņam sakritis ar K. Baronu, kam gan „Latvju Dainās” trūkstot *vaiņaga dancināšanas* dziesmu (Pētersons, 199–202), bet tās arī Pētersonam iegūtas tikai vienā pagastā gandrīz no vienas teicējas atmiņām. No sešiem viņa pieminētiem Rucavas teicējiem trīs laikam vairāk piederēs Dunikas pagastam – „Brizgu” saimniece, kāds mežsargs un Skābarnieku Mārgrieta „Večuros”, kas satikti 1904. gadā. Bet nākošajā vasarā *Papas ciema Bētu mājās nuo Katrinas Špigulenes un Katužuos nuo Vilkkaulu Katrīnes* katras iegūts ap 20 dziesmu, bet *Papas ciema Muitniekuos nuo vecsaimnieces Annas Kuršis, juo ievērojamas dziesmu zinātājas un labas* teicējas (Pētersons, 69) pierakstītas vismaz 123 dziesmas. Tomēr neviena paša Pētersonu Kārļa pierakstīta dziesma nav iesūtīta „Latvju Dainām”, nav dota iespēja salīdzināt, nav lielajā kopkrājumā spodrināta ne viņa dzimtā puse Līvberze, ne darba vieta Raņķi.¹ Manuprāt, šādu rīcību noteikušas savtīgas intereses, bet iespējams, ka arī Pētersons vadījies pēc 19. un 20. gs. mijā pastāvošā dažu ar folkloru saistītu darbinieku uzskata, ka nav nepieciešama vienādu tekstu un variantu atkārtota publicēšana, ko gan neatbalstījis K. Barons.

Tomēr Pētersonu Kārļa rūpīgi savākto materiālu izmantojusi valodniece Anna Ābele, veidojot aprakstu par Rucavas izlokšni. Viņai arī kādas nezināmas 70 gadus vecas teicējas Rucavā teiktās 21 kūmību, 16 precību un kāzu dziesmas (FBR VII, 112–128, VIII, 135–144).

Līdz šim aplūkotie krājumi vairāk vai mazāk publicēti, to oriģināli pilnībā nav atrodamī LFK. Likumsakarīgi, ka dziesmotā pagasta folkloras bagātību apskati aizsāksim ar melodiju vākumiem un to vācējiem. Vēlēšanās iepazīt tuvāk *Aizliepājas jūras piekrasti – senās latvietības dzīvo muzeju* (Melngailis (1), 71) Emilim Melngailim jau radusies 1911. un 1913. gadā, kad viņš no Liepājas gar jūras malu devies uz dienvidiem, bet iecerētajā gala mērķī – Rucavā – paspējis

sastapt tikai pāris teicēju – Juri Pērkonu (1870), Annu Dumpi (1868), kuru savos pierakstos gandrīz vienīgo dēvē par kundzi un no kuras ieguvis vismaz 13 melodijas, Jāni Urbānu (1835 vai 1837), no kura 1913. gadā tikušas pierakstītas arī piecas leišu dziesmas. Arī otrajā mēģinājumā 1923. gadā tālāk par Papes ezeru viņš neticis, jo izbeidzās *ciema kukulīšu* un vajadzēja griezties atpakaļ uz Rīgu. *Katrureiz, kad braucu laukā, saņēmu mazu kastīti ar likieriem no vīndaru firmas Oto Švarcs. Tas devējs saucās Fogelis* (Melngailis (2), 62, 63). Šādi *kukulīši* sevišķi noderēja Kurzemē, E. Melngaiļa dēvētajā *Korsā*, kā nosaukta viņa „Latviešu muzikas folkloras materiālu” I daļa (1951). Grāmatas vidējā nodaļā apkopotas Rucavas dziesmas, neizdalot atsevišķi ne Sventājas, ne Paliepgīru, ne Palangas pierakstus, kamēr viņa rokrakstu materiālā [1045], kas iesniegts LFK, atrodam kādai burtnīcai virsrakstu *Aizrobežas Rucava*.

Grāmatā E. Melngailis atzīmējis, ka pie Kuršas Annes (1850) [ši jau trešo reizi pieminētā teicēja būs viena un tā pati, kas K. Pētersenam un L. Bērziņam] viņš ciemojies 1923. gada Jānos viņas mājās – Papes „Muitniekos” (*tā saucamos, ka leišiem ņ /muši muitu*) (LMFM I, 180). Pirmie un arī daudzi vēlākie folkloras vācēji Rucavā ieguvuši pārsvarā dziesmas, tāpēc arī tik ievērojamas un simpātiskas ir E. Melngaiļa piezīmes, pierakstītie sakāmvārdi, mājas vārdi, govju, bullu, suņu vārdi, rucavnieku vārdi un uzvārdi, ticējumi un notikumu atstāsti. Visvairāk šos materiālus viņš guvis tieši no Kuršas mātes 1924. gadā. Kā viņa saklausījusi Rucavas mājas vārdus un kā to savā īpatnējā rakstībā, bieži nelietojot garumzīmes, fiksējis E. Melngailis: *Muitinieki, Libeķi, Menci, Vamzeni, Attiķi, Mazie Štibelī, Lielie Štibelī, Bubēre, Ance, Mika, Martins, Ignats* [Ignāts], *Krēzis, Kuršis, Judbidis* [Jurbridis], *Trankalis, Skrandā, Kaulins, Kūzis, Mellais, Saldais, Balins, Mencelis, Kviesis, Vec-Pese, Kūru kāpas, Ilzinieki, Klajumi, Žuvinis, Raķi, Maizenieks, Ezermalis, Jukums, Skrodelens, Beķeris, Kāpinieks, Diedinieks, Šavejs* [Šāvējs], *Baltris,*

Agatnieks, Ūonos: – B/ts, Tominks, Marģietnieks, Klibais, Endris, Ūaups, Trūkšma, Sakne, Vitolnieks, Ūiburis, Smedenieks [Smēdenieks], Everts, Mencandrejs (1045, 3567). [39 mājvārdi sakrīt ar Jāņa Endzelīna vākumu apmēram tajā pašā laikā (Endzelīns 1981, 165–166).]

Kā teicēja A. Kurša atspoguļojusi brāļa kāzas E. Melngaiļa pierakstā: *Kāž, kāž, kas te jods pa kāže! Circeņ, prūš pa krāsn tance, ka man brale bij kāže, divpadsmit āžrage spēltaj pūte, vise kaike /kaķi/ pa jaune rute iekš mež pa triš dien nāče āre (1045, 3594). Šis pats teksts dzirdēts 2006. gadā Lielās folkloras gada balvas pasniegšanas ceremonijā no Vidvuda Medeņa kā viņa Papes vecmāmiņas teikts. No A. Kuršas arī anekdotiska notikuma atstāsts, kurā E. Melngailis līdzīgi nelieto garumzīmes: *Rucavnieks gajis pa Papes ezera galu, pa tūreli uz Rucavas baznīcu. Ieraudzījis priekšā izceļas piļu matite, kur tuvumā bijis lizds ar pīleniem. Ieraudzījis, ka pīle turpat atkal nometas zalē zemē, sacis dzenat. Pīle turpat atkal nometas. Pīle skrien kajam, šis no pakaļas, kamer kritis un dumbrajā galīgi nosmerē savas rakstamis uzamis. Kā bi vels visi pīli paravis, skade par manamis rakstītamis uzamis. Atgriezies atpakaļ un aizgājis majā (1045, 3604).**

No A. Kuršas publicētas 11 melodijas, tikpat arī no rucavnieces Marģietas Graudiņš (1870), pēc kuras dziesmu pierakstiem norādīts – *Nākošās meldijas dziedāja Būtiņciemā (Lietuvai piešķirtā Rucavas draudzes stūrī) (1045, 513–523). E. Melngailim teicēji skaita ziņā apmēram bijuši vienādi no Rucavas pagasta Latvijā un Lietuvas daļā, bet lieliskākās teicējas tomēr satiktas ārzemēs. Īsti precīzi pateikt, kad E. Melngailis ieradies pirmoreiz *Aizrobežas Rucavā*, grūti, jo nav sevišķi liela uzticība viņa minētajiem datējumiem: materiāli tiek sakārtoti un pārrakstīti pēc gadu desmitiem, publicējumā bieži minēts – *datu trūkst*. Sevišķi kļūdaini ir teicēju dzimšanas gadi, kur gan savu daļu vainas varētu uzņemt arī pašas teicējas, gribēdamas izlikties jaunākas. Tā*

viena no slavenākajām sventājniecēm Piparu Margieta pēc E. Melngaiļa norādēm dzimusi gan 1870., gan 1872. gadā, bet pēc 2004. gada septembrī satikto radinieku teiktā viņas mūžs ildzis no 1865. līdz 1961. gadam. Tā arī blakus ir gadi 1911. un 1913.; 1923. un 1924.; 1926. un 1927., kad braukts uz Rucavu.

E. Melngaiļa manuskriptā – LFK krājumā [1045] un arī grāmatā – pirmie teicēji Sventājā satikti 1927. gada 12. jūnijā, ko liecinājuši arī raksti laikrakstā „Jaunākās Ziņas” – pirmais par ugunsgrēku Rucavā: *Pēdējā ceļojumā uz Rucavas latviešu ciemiem, kas atstāti Lietuvas pusē, man nācās redzēt Rucavas baznīcu nodegam* (Melngailis (3), 6). Otrais par pirmajiem teicējiem – Jani un Ilzi (abi dzimuši ap 1852. gadu) – *Viņi tikai iesaukti par Šķēršķiem, īstenais uzvārds Sproģis. Kamēr viņš ticis līdz dziesmai „Tēvis, tēvis, tais man laivu”* (1045, 467), vajadzējis papūlēties (Melngailis (4), 6), *kad pārceļo pudelīte no ceļasomas uz māmiņas mantuvīti, tad mana dziesmotā ierosme ron atbalsu. Nu dzied abi no senuves dziļuma.. prasu pēc leišu balsiem. Pierakstu brīnišķu balsu – Gar ruteļu darželi / Pa višnelu sodneli* (1045, 469), kas, līdzīgi kā citas leišu dziesmas, nav publicēta „Latviešu muzikas folkloras materials”. Seko vairākas kristību un kāzu apdziedāšanās dziesmas, kas ir visraksturīgākās visā Rucavā. Tajā pašā dienā vēl pierakstītas divas teicējas – Būtiņciema „Pelciniekos” Bieļu Margrieta (1871) un *dižākā dainētāja Daņģene* (1857) ar vienādu dziesmu, bet katrai savādākā meldiņā un pēdējai vēl ar interesantu piedziedājumu – *Marina, Marina, Marina maja* (1045, 484). Daņģenei vēl ir ļoti sens piedziedājums dziesmai *No jūriņas iztecēja / Duj dzeltēni kumeliņi – Marja, marja jūra krāce / Jūras viļņi ligojase.* (1045, 487) *Bet dziesmas zin visi. Ber ar bēršanu. Nepacietīgi, ka es ilgi rakstu* (Melngailis (4), 6).

E. Melngaiļa rakstīto avīzē pierādījušas pulks pajaunu dziedātāju no Būtiņciema, kas uz balsīm dziedājušas kumu dziesmas jau 1926. gada vasarā. Tās ir Margieta Graudušs

(1866), Marģieta Štals (1851), Marģieta Štals (1905), Kērsa Bože (1909), Anna Slēža (1904), Katrīna Šperberģis (1905), Maiga Elers (1899). Kad K. Boži satiek folkloristi 1961. gadā, izrādās, ka viņa ir dzimusi 1896., bet ne 1909. gadā. Tikai mūziķa uzjautāta, viņa atcerējusies savu sadarbību ar slaveno komponistu, kam nodziedājusi – *Man bija līgava tra-di-ral-la, tra-di-ral-la, / Bet draugs to pajēma...* Par šo dziesmu Melngailis manuskriptā ierakstījis: *Rikšīni saucas šī tralle jaunlaiku gaumē, varbūt no vāciem tapināta* (1045, 517), kamēr grāmatā piezīme – *tralle jaunlaiku smecē* (LMFM I, 175). Vēl tā paša gada vasarā Būtiņciemā satiktas Linartu² Marģieta (1872) un Demes Anna (1875).

Liekas, ka tā pa īstam *Aizrobežas Rucava* tikusi atklāta 1931. gada 8. aprīlī, kad mums nezināma vilciena vagonā E. Melngailis pierakstījis rucavnieka Jaņa Matisa (1876)³ dziedātās dziesmas, un šajā pašā dienā *Palebģeru ciemā, Klaipēdas tuvumā* (LMFM I, 182) satīcis lieliskāko tā laika teicēju Ukseļu Mariņķi (1857). Jājautā vienīgi, kas tas būs bijis par vilcienu, iespējams, kāds uz Klaipēdu ejošs, jo Paliepģiru ciems atrodas starp Sventāju un Palangu, šobrīd tā vietā ir bijusi Palangas kara lidosta. Ukseļu Mariņķes māšas meita ir Piparu Mārgieta, kuras ģimenē Mariņķe dzīvojusi un pēc Otrā pasaules kara arī mirusi. Viena no Marģietas, kam bija septiņi bērni, mazmeitām Lilija Šķirpstaite (1934) vēl saglabājusi Mariņķes tautastērpa blūzi, fotogrāfijas, dokumentus, avīžu izgriezumus, bet otra mazmeita Olga Vindols (1938) – viņas sejas vaibstus. No mazmeitām 2004. gadā uzzināts, ka Piparu Marģietai, varbūt arī viņas tantei, par dziesmu dziedāšanu 1932. gadā piešķirta Trīs zvaigžņu ordeņa goda zīme.

1931. gada 27. maijā, dienu pēc darba Kuršu kāpās, *kas valodā bagatas, dziesmā jau nabagas* (LMFM I, 169), E. Melngailis pie dižajām dziedātājām ieradies kopā ar savu meitu Rutu, kas palīdzējusi pierakstīt tekstus. Tā viņai teicējs bijis Janis Pipars (1903), no kura nav fiksētas melodijas, bet

tikai vārdi. Piparu Marģieta nodziedājusi vienu no Rucavā populārākajām dziesmām:

*Liepa auga pie Liepājas,
Ozoliņš pie Klaipēdas.
Pati liepa nolīgoja
Pie Klaipēdas ozoliņa.* (1045, 4860)

Vienas viņas dziedātās dziesmas nobeigums:

*Pie māsenas dusesim,
Launadzinu laicisim:
Dzersim pranču brandavinu,
Alutinu pičasim.* (LMFM I, 188)

Pēc pierakstiem redzams, ka vairākas teicējas sanākušas kopā, lai dziedātu priekšā melodiju vācējam. Tā pamīšus dziedājušas Ukseļu Mariņķe un Marģieta Kukuts (1880), kas dzīvojusi Uškanavē. Arī viņai mums jau pazīstamais piedziedājums *Marja, marja jūra krāce* ir tikai pie dziesmas „Pūt, vējiņi, Dzen laiviņu” (1045, 4538). Par dziedāto: *Duj meitas gāja, cierāja / Caur zaļu birzi staigāja*, viņai sakāms: *To mēs diži trūdīgu ziņgi turam* (1045, 4554), kamēr E. Melngailis tai pielicis vārdu – *Tapinājums*.

Vēl Sventājā E. Melngailis pierakstījis Ķērstu Aškāji (1890) no „Silmaļiem”, Andreju Dievinu (1874) un viņa sievu Marģietu (1878), kas dzimusi Paliepģiru ciemā. Nākošā lielākā ciemošanās komponistam šajā pusē ir bijusi 1933. gada 14. jūlijā, kad viņš uzzīmējis uzmetumus „Preimaņu” mājas trim durvīm, vēlāk zīmējumus melodiju krājumam sagatavojis mākslinieks Jūlijs Madernieks; 15. jūlijā viņš ticies ar Annu Sproģi (1894), Juri Sproģi (1889) un Sproģu Anci (1856), bet 16. jūlijā Sventājā notikusi īsta sadziedāšanās, jo ieradušies arī rucavnieki: no Rucavas „Gatveniekiem” Anna Lustiķis (1894), no „Tukleriem” Ilze Reijers (1870), no „Pelčiem” Marģieta Roga (1900), no „Stibeljiem” Miķelis Roga (1893) un sventājnieki Anna Roga, Anna Balčus (1892). Vēl 1934. gada maijā dziedājušas arī Ukseļu Mariņķe un Anna

Sproģe (1874), kas dzimusi Rucavā. 2004. gadā vairāki Sventājas latvieši minēja, ka viņi nāk no dziedošās Sproģu dzimtas. Vecākā – Sproģu Anna – nodziedājusi Rucavā populāru dziesmu, kam E. Melngailis pierakstījis pavisam sešus variantus:

Nāk rudentinis

Sen teicu brālēnam,

Nāk auksti vēji:

Jem līgaviņu! (1045, 7650)

Savdabīgi, ka 1961. gadā ļoti laba Rucavas teicēja no Nidas – Katrīna Šlesere – uzskatījusi, ka Rucavā neviens šo dziesmu nezina, bet viņa to iemācījusi Vidzemē. Patiešām, šī skaistā tautasdziesma atdzimusi Latvijā sešdesmitajos gados, pateicoties mūsu dižajam kurzemniekam Ēvaldam Valteram, kurš šo dziesmu popularizējis.

Vienas dziesmas pieraksta paraugs: dzied Anna Sproģis:

Neviens miļi tā nebrauce

Kā brauc brālis ar masenu. – galu aprauj!

Žigli užnem Ukseļu Mariņķe otru pantu:

Kur ierauga ievas ziedus,

Tur piegrieza kumeliņ'. (1045, 7654)

Viņa arī 15. jūlijā nodziedājusi:

Jura śṇāca, jura krāca,

Ko tā jura aprijusi? (1045, 7510)

Ne vienmēr E. Melngailis ielicis grāmatā dziesmu tā, kā pierakstījis. Tā jaunākā Sprogu Anna nodziedājusi:

Maza, maza ābelīte

Pieci zelta aboleni.

Pāri viļņiem opsasa,

Lai negrimstam dibenā (1045, 7554)

E. Melngailis to ievietojis krājumā arī pie dančiem un pārveidojis piedziedājumu:

Braucam pari opsasa!

Negrimsimi dibenā. (LMFM I, 208)

Ja pēc repertuāra grūti pateikt, ka Sproģu Ancis ir vīrietis, nevis kāds Annas vārda variants, tad Juris Sproģis ir nodziedājis divas vīrišķīgas dziesmas, bet grāmatā ielikta tikai „Alutiņi, vecais brālī”. Ārpusē palikusi dziesma „Ozolīti, zemzarīti, Kam tu augi lejiņā” ar savdabīgu piedziedājumu:

Ju-kai-diu-da (pēc katras rindas)

Tad nu iesim ciniņā

Šau, rau, rota pļi,

Nošauj visus vāciešus

Ju-kai-da, ju-kai-diu-da. (1045, 7562)

1931. gadā Rucavas *valsts mājā* satiktas teicējas Anna Vendeļa *kdze* (1880) un Emilija Vendeļa *jkdze* (1907), no kuras nopublicēta 21 melodija, atzīmējot gan, ka datu trūkst. Mātes vispār nav E. Melngaiļa grāmatas rādītājos, kaut abas dziedājušas pamīšus un kopā. E. Vendele būs produktīvākā Rucavas dziedātāja, sventājniecei Piparu Mārgietai 26 melodijas, Ukseļu Mariņķei – 17. Grāmatā nav ievietotas arī Rucavas *aptieķnieka* J. Krigena (1896) no mātes apgūtās dziesmas, bet vismaz esam noskaidrojuši viņa profesiju, ko nav uzrādījuši turpmākie vācēji. 1940. gadā vēl pirms izsūtījuma uzklausts teicējs Bētu Niklāvs (1878).

Tā nu E. Melngailis vairākos gadu desmitos Rucavā, ieskaitot arī aizrobežu, ieguvis ap 240 melodiju no 44 teicējiem. Vispopulārākās ir kristību un kāzu dziesmas, pavisam maz līgotnes, no garajām dziesmām visvairāk variantu: „Aunu, aunu baltas kājas” un „Līgodamis vējš nolauza”. Tas ir ļoti ievērojams viena pagasta jau savlaicīgi pierakstīts dziesmu krājums.

Trīsdesmitajos gados E. Melngailis bijis cieši saistīts ar LFK, kur viņš palīdzējis sakārtot un novērtēt melodiju pierakstus, kopā ar krātuves darbiniekiem devies vākšanas darbā uz Kuršu kāpām. Pēc pārsteidzoši lielā un senatnīgā dziesmu krājuma ieguves Sventājā 1931. gadā varētu domāt, ka uz šo vietu kā svētceļojumā nākošajā gadā devušies LFK

darbinieki. Tomēr, atceroties ziņu par piešķirtajiem apbalvojumiem 1932. gadā, teicējas pašas ir iebrukušas Rīgā. Par to liecina kāda fotogrāfija, kur redzamas abas dižās sventājniece, Nikolajs Heņķis u. c. teicēji kopā ar LFK kolektīvu, un viena no Mildas Rolmanes pierakstītām Ukseļu Mariņķes dziesmām skan tā:

*Man Rīgas kungi galdu klāja
Saviem baltiem galdatiem [galdautiem],
Lūgs mūs nabadzinus viesībās.
Godīgi ēst, godīgi dzert,
Godīgi viņiem slavīti dot.
Es būt viņu kalpiņš bijis,
Būt viņš mani uzticējies. (133, 295)*

Trīs LFK darbinieces, nenorādot ne laiku, ne vietu, ir pierakstījušas teicēju Ukseļu Mariņķi, viņas dzīves faktus neminot, jo, būdamas laika trūkumā, paļāvušās uz E. Melngaiļa pierakstiem, kam ziņas par teicējiem biežāk gan iztrūka un pat zināmās netika pievienotas publikācijā. Valodniece un Jāņa Endzelīna tuvākā līdzstrādniece pie „Latviešu valodas vārdnīcas” Edīte Hauzenberga-Šturma (714, 52–82) fonētiskajā transkripcijā pierakstījusi 12 kūmību, 18 kāzu dziesmu un vienu pantu leišu valodā un par teicēju norādījusi – *vecākā palandzniece*. Milda Rolmane (133, 176–309), iesniedzot materiālu jau 20. aprīlī, pierakstījusi 134 dziesmas un dažus ticējumus. Kāda Ukseļu Mariņķi ļoti raksturojoša dziesma:

*Es dziesmīšu daudz zināju,
Man bij duji strīķa pūri,
Duj maģes vācelenes.
Kad es iešu tautiņās
Pa vienai ritināšu. (133, 185)*

LFK darbiniece Emma Miķelsone-Malkava no Ukseļu Mariņķes 1932. gadā pierakstījusi tikai piecas dziesmas, bet vairākas mīklas (196, 902–958), arī vārdu skaidrojumus un

tautas tērpa aprakstu. Piemēram: *Ūņķis – viegls alus* (196, 903). Mīklas: *Gēģeris iziet uz mežu putnu šaut: nedzīvos pamet mežā, dzīvos pārnes mājā – blusināšanās* (196, 905). *Klimbar klambar no lauka likts – durvju klabata* (196, 909). *Liela lanka – izžūst lanka, sakrīt bērzi – kaņotes* (196, 913). *Madžs, madžs dīķītis, par vidu laipa – dižā sakta.* (196, 933). Ātrumā „uzmests”, ko Ukseļu Mariņķe stāstījusi par Rucavas apgērbu, iespējams, izrādot savējo: *Nāmets – šalles veidīgs galvas apsegs. Vainaks. Kуска (karmazinas) villāns – lakatiņš, ko ap galvu siet. Krekls, spēdeles – trīsstūrīši pie krekla apkakles. Krūzaiņi krekli, krūzas izpurināt (=izlocīt, lai kupli stāv – piedurkņu galos). Rokāve – piedurknes lejas daļa zem elkoņa. Rokas raksti: strīpa, krūms, zēle (virzienā uz plecu). Apkake, kniepkens, sakta (arī dižā), bunduliņas – lielas saktas; pērlene – perlamutra saktiņa. Krekla manšetes. Lintes – ma[t]pīnes līdz desmit salika iekš ragu. Lindruks – pa sešu gabalu, diži noslīpēts, apakšā resnā rumba, melni vai melns ar pelēku, zilu saaušts, adīts kamzols – ēķelētiem roku galiem. Brušlāki (samtoti) – veste. Zīļu rociņi – manšetes. Sprādžotas kurpes (daug acu, citam sierds, citam ragi) (196, 955).*

Tajā pašā laikā Alma Medne no Mariņķes māsas meitas Piparu Mārgietas ieguvusi 375 folkloras vienības (450, 1852–2226), tostarp arī dziesmas, rotaļas, pat dažas Jāņu dziesmas, bet piebilstot, ka *Jāņos uguni kurina, puķes lasa, sprauž sienā, bet nelīgo* (450, 1866). Piparu Mārgieta ir bijusi ļoti laba un zinoša teicēja, Alma Medne – viena no veiklākajām pierakstītājām, bet laika trūkumā redzams, ka, piemēram, pasakas viņa atspoguļojusi kā pasaku tipa rādītājā, tikai minot galveno, par ko tā stāsta. Pasaku varoņi bieži runā leišu valodā, tās saistītas ar Lietuvu. Piemēram: *Palangā leišos ir Jurģa kalns, uz tā zuve – zvērs, no utes izaugusi, tikai Švents Jorģis uz balta zirga nodūra brango zvēru. Pats gājis bojā* (450, 1925). Viņas stāstītajā daudz ticējumu, ieražu, zīlēšanas paņēmieni.

Iemet skutulā trīs ogles, sasuk un skatas, vai saskries kopā (450, 1948).

Palīgerē kāds puisēlis leitis vāc cūskas. Leiši tarpus sadedzina un dod lopams, govims tad daug piena. Iekš sviesta var redzēt, ka govīm tarpi doti, sviestā asins pīles, ka kniepadatas dūrieni. No leišiem lopus nevar pirkt, paliek švaki (450, 1965–1967).

Teicēja teikusi, ka viņas māte *ļubējusi teikāt*. Ļoti mūsdienām noderīgs vērojums un izskaidrojums par mencām – *Zuvu paliek aizvien mazāk. Citās jūrās ļaudis sataisījuši žogus, menci netiek šurp. Pagājušā ziemā bijušas dižas vētras, žogi būšot saplēsti, menci atkal būšot* (450, 1976).

Tikai 2005. gadā Sventājā mums laimējās uzzināt, ka fotogrāfija ar teicējām nopublicēta 1932. gada 13. aprīļa „Jaunākajās Ziņās”. No 10. līdz 17. aprīlim Rīgā notikusi „Tautas izglītības nedēļa bez tautību un ticību izšķirības” ar daudz interesantiem pasākumiem, referātiem, koncertiem un brīvizrādēm. Pat Latvijas Universitātes (turpmāk LU) *spēki izteikuši vēlmi iet tautā*. Teicēji piedalījušies vairākos E. Melngaiļa vadītos etnogrāfiskos koncertos „Dziesmu senatne” Konservatorijā, papildinājuši Matīsa Siliņa lekciju par tautas mūzikas instrumentiem, par kokļu spēli Vēstures muzejā, tur arī vairākkārtīgi muzicējuši.

Etnogrāfiski lejaskurzemnieku koncerti, kuru norisi fiksējis Pēteris Grīnvalds [1457], notikuši Rīgā no 28. novembra līdz 2. decembrim 1934. gadā. Pirmie dziedājuši rucavnieki, tad nīcenieki, suiti no Alšvangas un bārtenieki. Rucavas priekšdziedātājs bijis Jānis Pesse no Ģeču „Pīlēnu” mājām, arī pārejo grupu dalībnieku vidū bijuši vīri – Ansis Auza, Miķelis Lūsēns no Nīcas, Pēteris Pīlēns no Bārtas. 25 rucavnieku kūmu dziesmas norakstītas no lapiņas, kas bijusi iepriekš pagastnamā nodrukāta speciāli paredzamajiem priekšnesumiem Rīgā. P. Grīnvaldam, kas varētu būt Rīgas

skolotāju institūta beidzējs un saistīts ar L. Bērziņu, vēl atsevišķi dziedājušas Katrīna Bergmane no Palaipu ciema „Šēperiem” un Marge Sarmote no Ķērvju „Sarmātiem”. Pārējie dziedājuši kāzu dziesmas, izraisījušies sīva apdziedāšanās, ticis arī rucavniekiem:

*Ak tu tavu rucavnieku,
Tavu lielu ēdējīnu:
Apēd tēvam salmu kaudzi
Ar visiem pārkariem.* (1457, 115)

Arī J. Pesse iesaistās aktīvi panāksnieku apdziedāšanā. Kaut arī nav melodiju pierakstu, tomēr materiāls sniedz interesantu ieskatu gan tā laika kultūras norisēs, gan labāko novada dziedātāju improvizācijās.

No mūziķiem vēl Rucavā bijuši Adolfs Erss, Arturs Salaks, Lidija Galeniece un Arnolds Klotiņš. Dažiem interesentiem šķērslis bijis Rucavas ilgstošā atrašanās padomju gados aizliegtajā zonā, kad liegta iebraukšanas atļaujas ieguve (Vilim Bendorfam). Kā rakstnieks A. Erss nonācis Rucavā 1921. gadā un kā viņa savāktās 18 melodijas atradušās Jurjānu Andreja fondā [Bb 43], ko Barona biedrībai (Bb) nodevis skolotājs, vēlākais radiofona darbinieks, monogrāfijas par Jurjānu Andreju autors Atis Zālītis, mums nav zināms. Viņa teicēji ir Katrīna Slēža no „Sviļiem”, Jānis Slēža no Sviļu „Krievijas” [? – M. V.], Elma Boža Rucavas skolā, Geistauts Ģibža „Rucavās” [? – M. V.], Anna Būka, un viņu repertuārā kūmu, kāzu, bērnu un garo dziesmu melodijas.

A. Salaks [170] Lejaskurzemē strādājis 1931. gadā. Katru viņa nošu burtņīcu rotā uzraksts *Bez atļaujas noliedzu šīs meldijas izmantot peļņas nolūkos*. Dažas rucavnieku melodijas viņš saklausījis Dz. Herbsta kāzās Jūrmalcīemā. Viņa teicēji – Rucavā Jānis un Anna Krīgeni, E. Melngaiļa teicēja Emīlija Vendele, Anna Brušvīte un Anna Geistaute Ezera skolā, Margrieta Pērkone Papes ciemā. Aizrobežā – Anna Mielava, Ķērsta Elīna un Jānis Ašmanis. A. Salaks nav sniedzis ziņas

par savu teicēju vecumu, daudzām dziesmām viņš rakstījis virsrakstus. Tā skolotājs J. Karelis un J. Krīgens dziedājuši Nīcas, Rucavas un Bārtas dzērāju dziesmas par alu. Anna Geistaute dziedājusi „Gauži saucamu dziesmu” (*resp. Lūgšanu*) (170, 1708), kas ir tipisks Nīcas garais sauciens. Daži virsraksti: „Rucaviešu⁴ gaŗā meldija visām tautasdziesmām” (170, 1778), „Rucaviešu bērū meldija” ar piezīmi beigās: *Tīpiski latviska melodija, pieskaitāma vecākām latvju folklorā* (170, 1807), „Lēcama meldija Butiņu ciemā Lietuvā” (170, 1820), „Linu melodija” (*Rucaviešu darba dziesmām*) (170, 1837). Vēl arī Margrietas Pērkones dziedātā „Vērpēju dziesma” – *Ratiņ, tec ar vienu / Klusu nestāvi / Smalku pavedienu / Rītā sagriezi* (170, 1851). Mūsbrāt, te varētu pievienot E. Melngaiļa apzīmējumu – *tapinājums*.

Kaut jaunā konservatorijas studente Lidija Galeniece [804], kas visā Latvijā iegriezusies vismaz 30 nespējnieku patversmēs, Rucavas nespējnieku māju sasniegusi jau 1929. gadā, pārsvarā viņas teicēju repertuārā ziņģes. Nespējnieku mājā viņai dziedājušas Made Bīte (26 g. v.), Katrīna Kurzeme (80 g. v.), Anna Jankovska (75 g. v.) un Margrieta Grundule (60 g. v.). L. Galenieces pierakstos daudz tautasdziesmu tekstu. Paurupes ciemā viņa satikusi jaunākas teicējas Annu Trautmani (39 g. v.) un Katrinu Balčus (45 g. v.), kam bijis liels ziņģu pūrs, pat vēl Vecā Stendera sacerētās. Arnolda Klotiņa vākumā ielūkosimies, kad vētīsim folkloristu 15. ekspedīcijas guvumu.

Tālāk mēģināsim caurskatīt gandrīz hronoloģiskā secībā citus ar Rucavu saistītos krājumus LFK. Pirmais krājums, kas ticis vākts pirms LFK darbības uzsākšanas 1924./25. gadā un kādus gadus arī paralēli, jo vākums saglabājis savu noteiktu formu, ir „Bērnu dziesmas” (Bdz), ko stundu laikā pēc īpašām jautājumu lapām pierakstījuši skolēni savu skolotāju vadībā un nosūtījuši uz Rīgas 2. vidusskolu skolotājam, LFK dibinātājam un pirmajai pārzinei Annai Bērzkalnei. Vēlāk gandrīz visas Latvijas skolas iesaistījušās folkloras vākšanā, kas izlīdzināti un mierīgi noritējusi 20. un 30. gados un kampaņveidīgi

30. gadu beigās, veidojot savus krājumus. Nav daudz to skolu, kas piedalījušās „Bērnu dziesmu” kolekcijas veidošanā. Viena no šīm skolām ir arī Rucavas Paurupes pamatskola, kas Annai Bērzkalnei 1925. gadā iesūtījusi ap 100 tautasdziesmu, bērnu skaitāmo pantiņu, rotaļu. Varam redzēt, ka darbā bijuši iesaistīti pavisam mazi bērni no jaunākajām klasēm, kam bijis grūti tikt ar darbu galā. Liela daļa materiālu palikusi anonīma. Visbiežāk pierakstīts ucināmais pants: *Lap, lap, zirdziņ, Liepājā / Pārved bērnam kukuļa* (Bdz 1903, 9, 1). Vecākie audzēkņi arī centušies pierakstīt savus vārdus. Tie ir Alma Briede, Anna Čīma, Jānis Ģirnis un Lina Eikerte jau no 6. klases, Ķērsta Lankute, Margrieta Lākutis, Jānis Pemperis, Anna Ratenieks, Anna Žurkava; bez pilniem priekšvārdiem vēl M. Beta, M. Kalne, M. Karaite, M. Šimis, M. Vilkaule. Diemžēl vēlāk laikam nav atradies skolotājs, kas vadītu turpmāku un pamatīgāku Rucavas skolēnu folkloras vākšanu.

Tomēr jau šajā darbā iesaistījušies rucavnieki no citām mācību iestādēm. Pats pirmais pieminams jau Barona biedrības līdzstrādnieks Alfreds Zuļģis [Bb 23] no Rīgas Skolotāju institūta, kura vārds gan nav atrodams beidzēju sarakstos, bet redzams, ka viņš bijis L. Bērziņa uzticības persona Lejaskurzēmē, viņa pierakstos slavenais Urdangas dziedātājs Jēkaups Berķis Liepājas nespējnieku patversmē. Bez Rucavas, kas, liekas, ir viņa dzimtais pagasts, vēl strādājis Bārtā, Dunikā, Rāvā, Medzē un Vērgalē. Rucavā no 1925. gada 20. līdz 29. jūnijam viņa teicējas bijušas Margrieta Stalš no „Stalšu” mājām, Mārgrieta Bite (23 g. v.) no Palaipu ciema „Balču” mājām, kurai dziesma:

*Linu, linu, ne pakulu
Man deviņi paladziņi.
Tautu dēls netiklītis
Visus melli sagulēja.
Kad vaj'dzēja sievu ņemt,
Tad noskrēja Dunikā.*

*Dunikā ir vecas meitas,
Vecus zobus klabināja,
Vecus zobus klabināja,
Vecus pūrus cilināja;
Rucavā ir jaunas meitas,
Jaunos pūrus cilināja.*
(Bb 23, 533)

No teicējām vēl viena Margrieta Kalnišķ (53 g. v.) Rucavas „Spangeros”, tad pēkšņi parādās ieraksts, nemainoties rokrakstam – *Uzrakstītis Juris Šimis 22 g. v. no Rucavas Svīļciema Krauļu namelī*. Varbūt viņš devis norakstīt savus pierakstus, kur vairākas ziņģes. Labākā teicēja ar 118 dziesmām bijusi 66 gadus vecā Ķērsta Kalna no „Maz-Sprūdiem”. Darbs beidzies ar kāzām Rucavas „Lākuču” mājās.

Interesants ir nelielais Miķeļa Zvirbuļa sūtījums [43] ar 17 dziesmām, no kurām 11 ziņģes. Vērtīgas ir vācēja piezīmes un vēstulītes A. Bērzkalnei ar lūgumu pēc papīra un uzaicinājumu atbraukt pa Jāņiem uz Rucavu, *tad Jūs dabutu iepazīties ar daudz un dažādam interesantam lietām, kā piem ar vietejo apģērbu, ierašam un arī vietejo izloksni. Dzelzceļš pienāk tieši mūsu galvas pilsētā Paurupē*. Maz var uzzināt par pašu folkloras vācēju – tikai to, ka viņš pirms 18 gadiem gājis ganos, bērnībā viņam aukle dziedājusi: *Kalnu starpā klajumā / Divi zaķi sēdēja* (43, 15), un viņa mātei jaunība bijusi pirms 40 gadiem. Arī adrese pavisam neparasta – Brušvitu fondos Nr. 150 [Brušvitu ciemā].

Jau 1924. gadā Rucavā iegriezušies Pieminekļu valdes [891] darbinieki, viņi pierakstījuši teicējus Annu Rolavu no „Vec-Bašķu” mājām Pakalnišķu ciemā un vienu dziesmu no Jāņa But[e]nieka „Butnieku” mājās Spiguļu ciemā. Materiāls pierakstīts steigā un ar zīmuli.

1926. gadā Jēkabs Drullis [121] – kaimiņš no Dunikas Sikšņu „Dižgalvjiem” – ticies ar 9 rucavniekiem. To vidū Jānis Pesse (59 g. v.), zemkopis no Buku ciema „Pīlēnu” mājām, kurš dziedājis: *Uz jūras briesmīgs noziegums / Šās dienās noticis*. (121, 288) Te arī jau pazīstamā teicēja Margrieta Sārmate (50 g. v.) no Ķervju ciema, Made Kūpele (58 g. v.), Anna Glūzda (60 g. v.), Maiga Kalēja (75 g. v.) no Buku ciema, Anna Elbuža (73 g. v.) no Ķoņu ciema, Anna Stelle (60 g. v.) no Ģigu ciema, bet no Nidas – Margrieta Slisere (50 g. v.) un Anna Sproģe (78 g. v.).

Pārliccināta un lepna bijusi rucavniece Alvīna Ģeistaute [192], Liepājas vidusskolas audzēkne, kas materiālus nodevusi 1926. gadā. No mātes Annas (45 g. v.) viņa guvusi jau vairāk par 100 tautasdziesmām „Jaunģeistautu” mājās. Vēl bijušas teicējas Anna Ķīkal (ap 70 g. v.) no Rucavas muižas „Vesperiem” un Ķērsta Trautman (60 g. v.) no „Ķūša” mājām Spiguļu ciemā, kurām raksturīgas dzērāju dziesmas. Tomēr bez dziesmām vēl interesantas liecības glabā pavadvēstule, kas nav atrodamā LFK, bet nodota Latvijas Valsts vēstures arhīvam (turpmāk LVVA). Dažas atziņas no tās: *Jau sen, sen lasīju laikrakstā, ka visi uzaicināti krāt tautas gara mantas. Tūliņ ķēros pie dārba. Māmiņa zināja kādas 100 dziesmas, aizgāju vienu otru reizi „godos” un man jau dziesmu bija 200.[..] Kādreiz Rucavā esot bijuši lieli „dziedoņi”, varējuši kāzās 3 dienas un nakts dziedāt bez kādiem pārtraukumiem – un vienmēr citas. Dziesmām un mežiem Rucava ir visbagātākais apgabals. [Stāsta, cik grūti iegūt buršanas un ārstēšanas gudrības, tikai ar viltu un samaksu.] Arī tautas dziesmas nedod, jo baidās, ka citi par tām nīrgāsies. Baidās kā no kāda grēka. Bet liec sirmajām vecītēm „padziedāt, paslavē viņu lielisko balsi un gudrību”, tad nevari beigt klausīties un rakstīt. Esmu Rucavniece, apmeklēju Valsts Liepājas vidusskolu, varu dot jums tiešus paskaidrojumus par tautas dziesmām, seno apgērbu un ierašām Rucavā. Liepājā 1926. gada 25. IX (LVVA – fonds 1630, 1, 189, 68).*

Nākošais rucavnieks Jānis Ģirnis (1911) Meirišķē, kas laikam jau tika pamanīts kā Paurupes skolas 6. klases skolnieks „Bērnu dziesmu” krājumā, pēc diviem gadiem mācījies Nīcas Lauksaimniecības skolā un ļoti centīgi divu gadu laikā no 1927. gada 24. marta līdz 1929. gada 11. martam iesūtījis savu krājumu [438] 10 burtnīcās, ko varētu uzskatīt par mazo Rucavas etnogrāfisko enciklopēdiju. LFK darbinieki uzticējušies jaunieša vācumam, un par to

viņš saņēmis arī atlīdzību. Viņa galvenā teicēja bijusi Katrīna Ģirnis (80 g. v.) arī no Meirišķiem, iespējams, vecmāmiņa. Šeit bez raksturīgā bagātā dziesmu pūra arī teikas, nostāsti, spoku stāsti un, galvenais, dažādas Rucavas ieražas pie darbiem, ēku celtniecības, ēdiena gatavošanas. Ļoti vērtīgs materiāls arī valodniekiem. Kāda raksturīga Rucavas dziesma:

<i>Smuka mana līgaviņa</i>	<i>Kad es vedu rijiņā,</i>
<i>Salda alus piedzērusi.</i>	<i>Iet kā lācis maurodama</i>
<i>Kad tu būtu man tik smuka,</i>	<i>Kad es vedu krodziņā,</i>
<i>Kad es vedu rijiņā;</i>	<i>Iet kā irbe dancodama.</i>
	(438, 39)

Dziesmās pieminēts arī Meirišķes vārds, ļoti sīvas apdziedāšanās dziesmas. Bēru tradīciju rotaļas “Mana māte, mana māte dārziņu turēja” un “Zaļa vara” (438, 263), ko parasti izpildot leišu valodā.

Īsi raksturotas kāzas, stāstīts par braukšanu uz baznīcu katram no savām mājām, par ēšanu un dzeršanu pēc laulībām krogū, kur viens otru uzcienā ar līdz paņemtajiem ēdieniem un dzērieniem, pēc tam jaunais pāris katrs ar saviem viesiem brauc uz savām mājām un svin līdz rītam. Pirmdienas rītā brauc pēc līgavas un viņas pūra. Nākošo „mārti” ieved mājās vīra māte, visu laiku skan apdziedāšanās dziesmas, tiek dalīti divieļi pūra vedējiem un jauniem radiem. Vakarā brūte tiek apmārtota. Viņai noņem no galvas kaspinus un uzsien nāmetus. Brūte sapin matus ragos. Iet gulēt klētī. Vakara māsai visu nakti jāsēž un jāsargā galds, jo panāksnieki grib to apgriezt ar kājām gaisā. Dažkārt bagātie dzer nedēļu. Visādi traucē un kavē viesiem braukt uz mājām (438, 278). Uz atsevišķām lapām J. Ģirnis pierakstījis arī dziesmu melodijas. Jāapbrīno jaunekļa prasmes un pacietība.

Būtiņģes šķūnī spokoļies kungs, kas pēc zaudējuma kāršu spēlē esot nodūries, vēl 1910. gadā bērni redzējuši viņu

(438, 358). Tiek uzrādītas vietas, kur Rucavā vadātājs, kur patiens mironis stāvējis, kam drosmīga meita norāvusi drābuli (palagu), jo domājusi, ka tiek tikai baidīta, kāda bijusi spoka atriebība (438, 356). Neliels saraksts ar vietvārdiem. Vairākām burtnīcām virsraksts „Mājas un saimniecība”. Vienā burtnīcā tēmas – baļķu ciršana, būvēšana, šķiltavu piederumi, kustoņu izdzīšana (pret blaktīm der karsta kāļu zupa), žogi, smēde, roku dzirnavas, maize, raugs, pīrāgi, abru taisīšana no apses koka, cūku kaušana, dažādas desas, alus brūvēšana, brandava taisīšana. Citā burtnīcā – ziepju vārīšana, drānu mazgāšana, sveču liešana; ēdienu receptes – putras, tīres (biezputras), biguze, žūre. Atsevišķā pielikumā ziņas, kas interesē igauņu pētnieku Oskaru Looritsu, par pestieļiem un bērnu baidīšanu. Jau trešajā burtnīcā – gaļas žāvēšana, sviesta sukšana, kāpostu skābēšana, apgērbs. Ir arī burtnīca ar cimdu un irklju rakstiem. Nav aizmirstas arī rotaļas un spēles. Piemēram, kā Rucavā bērni spēlē „Pelnu putru”: *Viens leitis brauc pa tiltu, tam izbirst griķu milti. Viņš paņem naģes ķezu, saslauka, iemet maisā, mājās izvāra tīri. Kurš pirmais parunās vai pasmiesies, tas to tīri apēdīs* (438, 634).

Rīgas skolotāju institūta audzēkne, 1931. gada absolvente Marta Gaile [498] 1927. gadā Rucavā un apkārtējos pagastos pierakstījusi ap 1000 dziesmu. Te mēs redzam tās apdziedāšanās dziesmas, kādas pazīstamas visā Latvijā, lai pazobotos par kaimiņiem. Dunikā, kas laikam arī folkloras vācējas dzimtā puse, teicēja M. Māķen dziedājusi vairākas tādas dziesmas:

*Rucavnieku veci puiši
Staigā ausis nolaiduši,
Kad ierauga Sīkšņu meitas,
Saceļ ausis kā lemešus.* (498, 269)

M. Gaile teicējas saukusi par stāstītājām, un no Rucavas muižas viņai tādas bijušas tikai divas – M. Kurše un

M. Brižgene. Kuršei apdziedāšanās dziesma, pieminot *kūdu* (vāju) zaķīti, bet Rucavā ir arī „Kūdu” mājas:

*Kūdu zaķīt nobaravu,
Vedējinius gaidīdam:
Ak tu, Dieviņ, žēlīgais
Kā tie plīsa stenēdami.* (498, 389)

Kāds 1. Liepājas kājnieku pulka 4. rotas *kaņavīrs* Kurše 1927. gadā atsaucies A. Bērzkālnes uzaicinājumam iesūtīt savas puses variantu dziesmai par “žēlumā nomirušo puisī” [1327]. Viņš raksta: *Lai gan oriģinālu neesmu lasījis, tomēr zinu viņu diezgan labi no galvas, jo manā dzimtenē Rucavā dzied viņu kā tautas rotaļu ar sekošiem vārdiem – Līgo laiva uz ūdeņa...[seko 8 panti] Katras 2 rindiņas atkārtojas 2 reizes un iztaisa viņu 16 pantiņos dziedot meldiņu „līgo laiva”, kuŗu bez šaubām zin katris tautietis un nešaubos, ka dabusiet oriģinālu. Labas sekmes!* (1327, 32)

Vairāki rucavnieki izglītojušies Jelgavas skolotāju institūtā [929] un mācību laikā iesaistījušies folkloras vākšanā. Kā pirmā minama Olga Štībele no Ģigu „Celmiem”, kas ap 1930. gadu pierakstījusi 30 kūmu dziesmas no Annas Stelles (50 g. v.) Rucavas Ģigu „Kūršlauķos”, kuras vārdu vēl pieminēsim vairākkārtīgi. Viena no viņas dziesmām, kurā nesaprasta varētu būt *pagasta* vārda nozīme (ziedojums kāzās un kristībās)⁵:

*Kūminas, kūminas
Pie pagastiņa:
Rudiņa laicīns
Pagasta vajag.* (929, 1620)

Nākošā vācēja Olga Bože devusi vairāk ziņu arī par sevi. Viņa dzimusi Lietuvā, bet augusi un dzīvojusi Rucavas „Šimju” mājās, 28 gadu vecumā ap 1930. gadu mācījusies Jelgavas skolotāju institūta 3. klasē, dziesmas pierakstījusi pēc

atmiņas. Starp tām arī linu mīstīšanas talku dziesmas, kas diezgan bieži sastopamas Rucavā:

<i>Izmīstīju linu riju,</i>	<i>Nu tik žīvai, Sproģu Jāni,</i>
<i>Nav man spaļu nesejiņa;</i>	<i>Blusas Mallei spaļu nest!</i>
<i>Ē, jā ra la la</i>	<i>Ē, jā ra la la</i>
<i>Nav man spaļu nesejiņ'.</i>	<i>Blusas Mallei spaļu nest.</i>
	(929, 1804)

Talku dziesmās personvārdi mainījušies pēc vajadzības, atskanējušas arī daudzas asas un nerātnas apdziedāšanās dziesmas, kuras nobeidzot dziedāts:

Ko, māsinas, dziesmu dēļ
Mēs ienaida turēsim.
Dziesma mūsu padziedāta,
Neba mūsu darināta. (929, 1816)

Vēl pa starpu institūta audzēkne Irēne Lieģe pierakstījusi Annas Silas no Līkumu ciema „Jurjāniem” dziedātās dziesmas, un 5. klases audzēkne Anna Zveja satikusi teicēju M. Lankuti, kas dzīvojusi Rucavā.

Tālāk O. Bože no vairākām teicējām pierakstījusi seno precību un kāzu norisi, salīdzinot to ar tā laika kāzām. Galvenās ziņu sniedzējas – Katrīna Slēže (80 g. v.), kas mirusi jau 1929. gadā, Anna Šime (56 g. v.), Ilze Veisbuka (57 g. v.), Anna Pempera (35 g. v.). Kad ierodas līgavas mājās precinieki, viņiem kā svešiniekiem liek parādīt *precību pasi*, kas sastāv no *siera, baltmaizes un medota degvīna buteles*. Tādu pašu *pasi* līgava nosūta arī līgavaiņa vecākiem no savām mājām, klāt pielikdama dāvanās dvieļus mātei, tēvam, cimdus brāļiem un māsām. Notiek trīskārtēja uzsaukšana baznīcā. Uz laulībām katrs brauc savos ratos. Pēc baznīcas krogā vai baznīcas tuvumā katrs uzēd savus līdzpaņemtos pīrākus un nodzeras no savas blašķes, uzcienā arī tos baznīcēnus, kas nav kāzās lūgti, un notiek priecīgas sadancošanās. Tad lūgtie viesi brauc uz līgavas mājām, kur līksmo līdz nākošam rītam. Otrā dienā ved pūru uz līgavaiņa mājām. Kāzu viesi zaguši dažādas

mantas – traukus, katlus –, lai jaunajiem vieglāk uzsākt dzīvi. Vēlāk visu sazagto atdod atpakaļ. Kāzas ilgušas trīs, četras dienas un pat nedēļu (929, 6598). Par ilgo uzturēšanos godos liecina arī populāra dziesma:

<i>Brāļens mani mājās sūta,</i>	<i>Tek mucīņa ziņgēdama,</i>
<i>Teic mucīņu netekam;</i>	<i>Vēl es dzeršu dziedādama,</i>
<i>Iešu, brālēn, taisīšos,</i>	<i>Vēl es dzeršu dziedādama</i>
<i>Iešu mucu apraudzīt.</i>	<i>Līdz pussvētas vakaram.</i>
	(929, 6617)

Centīgā O. Bože pierakstījusi arī Alfrēda Zuļģa labākās teicējas Kērstas Kalnas (tobrīd 69 g. v.) no Palaipju ciema 107 dziesmas, arī šo:

*Mazs Palaipja novadinis,
Bet raženis laicijās:
Visi mazi kadiķēni
Zelta ziedis noziedēja,
Visas maģas mergelēnas
Nesa zīļu vainadziņus.* (929, 6714)

Nākošais rucavnieks Jelgavā – Alfrēds Balčus – jau darbojies 1936. un 1937. gadā. Viņa vecums tikai 14 gadi, galvenā teicēja Katrīna Balčus (53 g. v.) no „Balčiem”, iespējams, vācēja māte. Jaunekļa vākums izceļas ar kaligrāfisko rokrakstu un daudzpusību, piemēram, ticējumi: *Kad jūra krāc uz Palangas pusi, tad būšot slikts laiks. Kad jūra krāc uz Liepājas pusi, tad būšot skaists laiks* (929, 49907).

Visos Latvijas skolotāju institūtos folkloras vākšana bijusi pakļauta mācību procesam, savā laikā audzēkņi interesējušies par dziesmām, citā reizē lūgts pierakstīt ticējumus, pasakas, teikas. Tā arī A. Balčus pats no sevis kā teicēja pierakstījis Rucavas teiku „Kā pazudusi franču naudas lāde”. Tā kā prozas variantu, un vēl tik savdabīgu Rucavā grūti atrast, tad citējam pilnībā: *Kā vēja brāziens, kā zibeņa spēriens, kā zinot, kā nezīnot, franči bija ienākuši Rucavā. Kā katram kaŗaspēkam,*

tā arī franču ķaraspēkam bija sava naudas lāde pilna ar naudu. Naudas lāde bija uzticēta kādam vecam, sirmam, salīkušam franču vecītim. Tā kā vecītim vienīgā nodarbošanās bija sargāt naudas lādi, tad viņš ar to sargāja kā labo aci pierē. Neviena cilvēks nedzīvo mūžīgi, tā arī vecītim pienāca mūža vakars. Visu dzīvi viņš [viņš] bija dzīvojis savas tautas labā, cik vien spējis tai bija kalpojis. Neviena arī nebija viņu aizskāris, ne vārdiem, ne cenzdamies viņam atjemt naudas lādi. Kā gadījās, kā nē, vecītis bija noklausījies, ka viņam grib nolaupīt naudas lādi. Vecītis domā, domā ko darīt. Nodoma apraks lādi zemē, tad atkal izjems... Pienāca arī tā diena, kad bija nodomāts vecīti apzagt. Laupītāji visi šim apkārtnē, lai teicot, kur naudas lāde. Vecītis dziedās, dziedās.... Tie ķeras tam pie rīkles, jau klāt, grib to sist... Bet vecītis stāvē un ciēš klusu. Tam acīs mirdz kā savāda uguns un lūpas kā teiktu: „Es mirstu par savu tautu.” Līdz ar vecīti nogrima aizmirstības dzelmē naudas lādes atrašanās vieta. Varbūt, Rucavas mežos vēl tagad guļ, zem kādas priedes, franču ķaraspēka naudas lāde un gaida, ka laimes meklētāji to izraks (929, 49912).

Jelgavas skolotāju institūta audzēkņu folkloras vākumi atrodami arī Pļaviņu vidusskolas direktora Kārļa Corbika krājumā [1190]. Viņš strādājis, varbūt arī mācījis Jelgavas skolotāju institūtā un abās vietās organizējis folkloras vākšanu. Viņa materiāliem pievienots prāvs, liela izmēra, pašrocīgi iesiets folkloras sakopojums, kam virsū rakstīts: *Šie folkloristiskie materiāli nepieder nevienai mācību iestādei, bet man personīgi, jo savākti ar maniem personīgiem līdzekļiem. Dodu tos labprāt Jūsu vadītai folkloras krātuvei norakstīšanai, bet pēc norakstīšanas lūdzu oriģinālu atdot man atpakaļ* (1190, 1315–3364). Tomēr laimīgā kārtā krātuvē saglabāties oriģināls, kurā atrodam Irenes Lieģes kūmu dziesmas, ko teikusi „Sila” saimniece no Rucavas Līkumu ciema, un ap 200 Olgas Štībeles pierakstīto dziesmu bez teicēju norādes. Vienīgi Rucavas kristību apraksts veidots no personīgi pieredzētā godos Nidas ciema „Kīkalos” 1928. gadā. Šeit pirmoreiz

izvērsti aprakstīta kristību norise kopā ar dziedātām dziesmām – kā pēc baznīcas tiek mežā sameklēta šūpuļa kārts, kā pēc pātariem pie galda sākas sirsnīga apdziedāšanās, kā visvairāk tā skar maģo kūmu, kas tikai bērnu ienesusi baznīcā, un dižo kūmu, īsto krustmāti, kas bērnu rokās turējusi pie kristīšanas, kā tiek mesta nauda, kā pazoboti skopuļi (1190, 2945). Vienīgi nav vairs ziņu par pādes dīdīšanu. Nedaudz dziesmu atkal teikusi Anna Stelle.

Viņa arī teicēja filologam Jānim Valdemāram Bičolim [1168] 1930. gadā. *52 dziesmas teikusi Stella māte [vārdā Anna], rucavniece [rucavnieču vārdi esot Annas un Katrīnas], kādi 54 gadi veca, kādi 4–5 gadi dzīvo Rīgā. Viena no dziesmām:*

*Dies, gausini man maizīti,
Tālu mana cepēja:
Ģigās auga man maizīte,
Vidrižos cepēja. (1168, 1529)*

Šī dziesma skaidrāka tapusi tikai pēc teicējas mazdēla Viļņa Stelles komentāra, ka viņa tēvs nācis no Rucavas Ģigu ciema „Kūršlauķiem”, bet māte no Vidrižu pagasta.

Blakus skolotāju institūtiem folkloras vākšanā galvenokārt prakses laikā iesaistījušies arī LU baltu filoloģijas studenti [1600] no 1935. gada līdz 2003. gadam, kad šī visiēm obligātā mācību prakse folklorā atmesta. No folkloras vācējiem, kas tomēr 1932. gada jūnijā aizbraukusi uz *Aizrobežas Rucavu*, ir LU studente Daina Auniņa (Zemzare), vēlākā valodniece, kas savos pierakstos norādījusi, ka tie veikti Sventājā, cauri braucot. Viņa tur satikusi 81 gadu veco Margrietu Preimani, kas dzīvojusi mazā mājiņā jūras krastā netālu no Palangas Sventājas pagastā, *patī vēl pelnīdamās, zivis lasīdama no tīkliem zvejiem. Sirsnīga gaiša latviešu māte. Diemžēl bija rakstītājai jāsteidzas tālāk un ilgāk par dažām stundām nebija lemts pakavēties pie viesmīlīgās māmiņas. Viņa bija aizņemta un dziesmām atdevās tik mazu brīdi, atpūšoties, kad bija*

aizvedusi savu gotiņu piesiet zālienā. No Preimanes dziesmām – lielākā puse ir dakstiļu dziesmas. [...] Žēl, ka nebija iespējams visu Preimanes krājumu uzrakstīt (1600, 726–732). Šīs ir plašākās ziņas par teicēju, kas iegūtas 1932. gadā Sventājā un iesniegtas LU 1935. gadā.

Šajā pašā gadā divas studentes – I. Launaga un L. Bīrava – bijušas Rucavā, pirmā gan dziesmas vākusi arī vēl Alsungā un Bārtā no Pīlēna. Viņu abu teicēju vidū Ķ. Stendale (40 g. v.) ar vienu no dziesmām:

<i>Kūmiņas, kūmiņas,</i>	<i>Es savus maciņus</i>
<i>Kužinat makus!</i>	<i>Izkužināju. (1600, 996)</i>

Otra teicēja Ķ. Andrejeva (50 g. v.) dziedājusi atkal tā:

<i>Paēdu, padzēru</i>	<i>Kur mana seģene?</i>
<i>Parubināju;</i>	<i>Luksnāšu mājā! (1600, 999)</i>

Vēl teicējas studentēm bijušas M. Būka (45 g. v.), deviņdesmitgadīgā K. Veisbuka, kas pateikusi tikai trīs dziesmas, vairāk dziedājušas K. Bergmane (74 g. v.), K. Pagraba (46 g. v.), A. Ķūše (55 g. v.) un A. Glūzda. Liekas, ka abas vācējas nav bijušas saistītas ar Rucavas pagastu. LFK atrodas tikai šo dziesmu (1600, 983–1197) kopijas, sagatavotas ievietošanai kartotēkā, pilnīgi bez kādām piezīmēm par teicējiem un viņu biogrāfijām.

Interesantu 94 folkloras vienību materiālu [1161] nodevis M. Geistauts no Geistautu ciema „Jaungeistautiem”. [Vai nebūtu iespējams, ka viņš arī tēlnieks Miķelis Geistauts, kas dzimis 1910. gadā un studijas Rīgā uzsācis 1934. gadā?] 1930. gada vasarā LFK no viņa ienākuši tikai deviņi buramvārdi, bet ar ļoti rucavniecisku pavadvēstuli: *God. Folkloras krātuve! Rucavā pūšamo un buļamo vārdu ir uzglabājies liels daudzums, bet atklāt viņus neatklāj labprāt neviena vecmāmuļa. Atklātākas viņas top, ja galvu iesilda medots šņabis. Ja Jūs būtu ar mieru finansēt šo „medoto šņabi” honorara veidā, es Jums varētu iesūtīt vienu otru desmiti pūšamu vārdu, vēl neuzrakstītu tautasdziesmu,*

sakāmvārdu, parunu, anekdotu – Kad teicējām galva silta un me[ē]le lokana, tad atveras bezgalīgs gara mantu krājums.

Laikam jau LFK nav finansējusi to „medoto šņabi”, jo tikai 1934. gadā LFK M. Geistauta krājumā ienākusi maza ļoti nolietota ziņģu grāmatiņa, kas laikam piederējusi *Jān Kupel*. Burtņīciņas 3. un 9. lpp. atzīmēts pirmoreiz gads un datums – 1898. gada 2. aprīlī. Pavisam bagātīgs izziņas materiāls rodams 32. lpp., kur ierakstīts grāmatiņas vēlākais raibais liktenis. *Jurmaliētis Jelgavā* [vārds nosvītrots]⁶ *Mellužos Dambja ielā* 6. *Nodevis M. Geistauts* 18 g. v. *Rucavas pag.* Vēl ar zīmuli pierakstīts caur *M. Siliņa* kgu un zem Jurmalieša vārda datums – 6. IV. 29.⁷

Starp 58 ziņģēm un 23 tautasdziesmām viducī parādās ieraksti par *rāciņu rubliem*, kāds (iespējams, kartupeļu šķirņu) uzskaitījums – *iedzeltēno 2 pūri, balto riziņu 1 pūrs, sarkano roziņu 4 pūri, ļurļeki 1 pūrs, ķeizariņu 10 pūri. Pie Melvaga trīs pūri ļurļeku un mājās ļurļeku pūrs. 28. aprīlī 1900.* Citā brīvā vietā ir dažādu ēku pamatu aprēķini.

Zīmīga ir dziesma ar nosaukumu „Šķiršanās no Rucavas” ar 18 pantiem, kurā stāstīts par došanos uz Grobiņu un ložu vilkšanu, kā plikiem jāiziet apskate, tad dzīti uz baznīcu, daži atbrīvoti, vēl tiek dota iespēja satikties uz īsu brīdi ar tēvu un māti. Grobiņā visi tiek uzņemti kā muižnieki, dažas rindas no šīs dokumentālās dziesmas:

3. No Rucavas kad iesim,	<i>Bet dziesmu tomēr triecam,</i>
<i>Tad dziesmas dziedāsim.</i>	<i>Lai sirdi remdetu.</i>
<i>Lai bēdas uz mums nekrīt,</i>	10. <i>Tur buteles mēs dzērām</i>
<i>Lai prieki pie mums mīt.</i>	<i>Un glāzes skandinām.</i>
5. Nu likums mums ir jaklaus,	14. <i>Nu drīz jau visi zinām,</i>
<i>Kas dots no Ķeizara.</i>	<i>Kur katram vieta būs,</i>
7. <i>Kad braucam mēs no Pūces,</i>	<i>Vai tēvijā vai mājā,</i>
<i>Tad visi raudajam,</i>	<i>Vai svešā Polijā. (1161, 62)</i>

Iespējams, ka visa šī grāmatiņa ir karavīra mierinājums, biedru piemiņas saglabāšanai, jo pie dažām ziņģēm atrodas

paraksti *Tom. Miemja, Tom. Geistauts* [Viņš arī „Jaungeistautu” saimnieks – M. V.],* un citā vietā ieraksts *Псковъ 1902. 21. III. Par piemiņu sald. dziv.* Šis krājumiņš noslēdzas ar sakāmvārdiem – *Uzticēšanās ir mīlestības skaistākais zieds* (1161, 92). *Nemīli daudz, bet sirsnīgi* (1161, 94).

1937. gada augustā LFK darbiniece Austra Šlesere [775], kas piedalījies arī Kuršu kāpu ekspedīcijā, folkloru pierakstījusi Rucavas Nidā, kad tur satikusies ar divām Lietuvā dzimušām teicējām: Annu Kēdži no „Gaiļiem”, dzimušu 1867. gadā Alviķu pagasta Sventājas ciemā, kur viņa nodzīvojusi līdz 22. mūža gadam un visas dziesmas tur dzirdējusi, un 66 gadus veco „Tīrelnieku” saimnieci Ilzi Tukleri, kas dzimusi, augusi un dziesmas noklausījies Palangas pagasta Silmalas ciemā. Lielāka teicēja bijusi „Gaiļu” saimniece ar 175 dažāda satura tautasdziesmām. Dziesmu pierakstītāja dažkārt likusi jautājumu zīmi materiālu malīnā, jo nav sapratusi dažus vārdus, nav zināms, kāpēc skaidrojumu nav devusi arī teicēja. Viena no tādām dziesmām:

Puika puķe kalnināje
Vēl jo puika lejinā:
Puika bija mātes meita
Vēl jo puika kalponīte. (775, 230)

Varbūt arī nav paspēts pajautāt, ka *puiks* nozīmē ‘skaists’.⁸ Vēl pierakstītāji neskaidra dziesma:

Redzu jūru apařamu
Jūras kalnus ecējam. (775, 302)

Vairākas dziesmas saistītas ar jūras un zvejnieku tematiku. Viena raksturīga dziesma, kas palīdzēs labāk saprast tālākajā materiālā sastopamu vārdu *pijāks*, un uzsauciens, kas atkārtojas Rucavas folkloras pierakstos vairākas reizes:

* Šeit u. c. izmantotas ziņas no Lauksaimnieku adrešu grāmatas – R.: Valtera un Rapas A/S izdevums, 1931. – 290.–295. lpp.

<i>Nu dzeru, pīvajū,</i>	<i>Skambināsim glāzītes,</i>
<i>Nu mana vaļā,</i>	<i>Sitīsim bungas klinglingling,</i>
<i>Kad tapšu vīrā,</i>	<i>tradirallalla.</i>
<i>Vīrs vaļas nedos.</i>	(775, 229)
(775, 175)	

Brīžam *Tīrelniece un Gailene* dziedājušas abas reizē. Te pāris kāzu dziesmu:

<i>Jūdzat man itin šalta,</i>	<i>Dzert gribru, dzert gribru,</i>
<i>Es bij šalta braucējina,</i>	<i>Sūruma ēžu,</i>
<i>Lejat mane iten pillu,</i>	<i>Apēžu duj raudas,</i>
<i>Es bij pilla dzērējin.</i>	<i>Trīs ešerēnus.</i>
(775, 252)	(775, 264)

Rucavnieks Miķelis Ģiga [1677] no Kalnišķu ciema „Pessēm” 1939. gadā LFK iesniedzis pamatīgus precību un kāzu aprakstus, kuros ir pat jūtama literatūras ietekme, bet tie ļoti palīdz saprast godos dziedātās tautasdziesmas. Tā kā tie ir ļoti gari, tad mēģināsim tikai atstāstīt. *Derības* notiek sestdienas vakarā. No brūtgāna puses ierodas ap 10 cilvēku, līgavas mājās klāts galds, visas meitas noslēpušās. Precinieki lūdz naktsmājas, jo, saimnieci meklēdami, apmaldījušies. *Žīds, čigans šai mājā ir vienmēr nakts māju atraduši, nu vaj tad kristītiem cilvēkiem to liegsot* [liegšot]. Sēdina pie galda un ved rādīt pieprasīto audēju, vērējū, saimnieci, iesākumā vecas sieviņas, tad citas mutīgas meitas, kuras novērtē līgavaiņa krustmāte. Kad jau atved īsto, tad notiek saderināšanās, apdāvināšanās. Līgavainis līgavai uzdāvina lakatu ar stūrī iesietu naudu. Līgava viņam dod cimodus. Tad ienes no ratiem *brutgana kukuli – lielu buteli ar gardu, stipru šnabi, lielu sieru un baltmaizes kukuli*. Ēd un dzer līdz rītam, precībās apdziedāšanās nekad nenotiek. Prombraucot dod līdz *brūtes kukuli – tādu pat lielu buteli ar medu savārītu stipru šnabi, sieru un baltmaizi, dāvanas vecākiem, brāļiem un māsām, jo tie nebrauc līdz precībās* (1677, 1).

Kāzu aprakstam minēta gan vieta, gan laiks, gan darbojošās personas. Pēdējais teikums ir: *Tā tika nosvinētas*

jeb ka toreiz teica, nodzertas jauna Gruntmaņu saimnieka kāzas ar bagata saimnieka Aizmežnieka meitu pēc tēvu tēvu ierašam Jāņu laikā 1881. gadā. Manuprāt, personu vārdi ir izdomāti, bet etnogrāfiskās reālijas dotas precīzas. Ieražu aprakstu papildina arī dziesmas un vārdu skaidrojumi. Tie būtu: vakara brālis – neprecēts jauneklis, kas turas blakus brūtgānam, vakara māsa – neprecēta jaunava, brūtes draudzene vai māsa, kas pavada viņu. Skaidroti arī vedēju un panākstu vārdi. Kvaldaini kamzoļi un kvaldaini brušlaki – Rucavnieku modes tērps. Sieviešiem brušlaki ar stipri izgriestu prieku un saknopeti ar divam knopem, bija arī zaļi un zili un nošūti ar tresēm. Kaspini – ap divi olektis garas dažādās krāsās puķotas zīda bantes. Pērpečoti kreklī. Sudraba kniepķini ar vizuliem, kakla rota, kurus zīda bantē pasēja pakaklu. Mārgīne – villaine... austa rūtaina no sarkanam, zilam, zaļam un dzeltenam villas dzijam; nāmets – precetam sievam galvas sega no ļoti plāna pašausta rakstīta linu audekla, apgubinīs – no balta viegla audekla palagam līdzīgs, visapkārt nošūts ar spicem. Mārte, Maršina, Marša – tā nosauca pa kāzu laiku un kāzu dziesmās apdziedāja jaunpielaulato sievu. Suktine – plata plakana butele, gatavota kabatā noglabāšanai – tilpums 1 litrs. Gērklīne jeb dzīslaine ap 3 litru liela butele – kuŗu godos lietoja ka kukuļu buteli. Samtis – ar ko no grāpja izsmēļ zupu.

Ievadā jeb *Sākumā* smalki raksturoti kāzu galvenie personāži. Gruntmanim māte, lai gan vēl bija apakš 50 gadiem, lūdza sev pēc palīdzes. Jaunais saimnieks izmeklējās sev pēc „otras puses”, kuŗu atrada savā paša draudzē pie bagātā saimnieka Aizmežnieka. Aizmežniekam esot noglabāts pods ar sudraba naudu. Kāzu diena tika nolikta Jāņu dienā. Pēc sprediķa baznīcā nāk kāzu garā rinda no krogus „vācu gala” ārā. Abi kāzu tēvi – vedēju tēvs un panākstu tēvs – priekšā, brūtgāns ar brūti, vakara brālis un vakara māsa, tad visi vīrieši un aiz tiem sievietes. Pa pāriem iešana Rucavā uznāca modē apmēram 30 gadu atpakaļ. [Tas būtu 20. gs. sākumā.] Brūtei

10 nelielas sudraba saktas, seģines trīs. Pirmā pelēkā villaine ar platiem sarkaniem rakstiem gar apakšas malu, uz baltās villaines mērgīne, trīs lielas sudraba saktas. Meitām galvā kaspini, sievām nāmeti. Krogus „vācu galā”, izejot no baznīcas, sagaida ar mūziku – divas vijoles, divas klarnetes un bungas. Iedzer, spēlē, jauniešos sāk staigāt suktīnes apkārt, pēc labas stundas sāk taisīties braukšanai uz līgavas māju, kur visu nakti pavada nomodā. No rīta garas brokastis un pūra vešana. Vedēju sievas dzied:

*Bimbā māte, bimbā meita:
Nav ko kņaut vezumā.
Vai bimbaji, nebimbaji
Krauj man pilnu vezumiņ. (1677, 7)*

Pūrs bagātajai Aizmežnieka jaunākajai meitai bijis ārkārtīgi smags un bagāts: 2 skapji, 2 lādes, galds, gulta, 4 krēsli, vēl nes pēļus, spilvenus un krauj visam virsū:

*Virsū skali, apakšā,
Vidū veci kažociņi. (1677, 8)*

Istabā brūte un vakara māsa apsegušās ar apgubiņiem, skaita pātarus, dzied līgavas krustmātes un māsas:

*Celies, mana māsiņa,
Aun balti kājiņas,
Atnāks citi sveši ļaudis
Vedīs tevi projam. (1677, 10)*

Kāzu likums bijis, ka panāksnieki var braukt uz līgavaiņa māju divtik, cik vedēji pie līgavas. Ceļā stājas, muzikanti nospēlē kādu danci. Sastājas barā. Kāds izvelk suktīni no kabatas. Pamezdam ar galvu tuvāk stāvošam sveicina: „Dievs, gausini!” un pieņem vaigus no suktīnes. Atbildējis „paldies” un paņēmis suktīni nogaršojis, padod to taļak un tā laiž ar sauli apkārt, kamēr paliek tukša. Vīra māte iet saņemt savu Mārti. Divi pusaudži uzsēžas uz pūra no panākstiem, kad iedod viņiem cimds, tad ļauj nest iekšā. Pie brūtes ratiem noliek krēslu, lai var izkāpt. Vedējas dzied:

*Skatait, ļaudis, skatait, ļaudis,
Ka Maršina kājas liek:
Klišu klašu, ližu lažu
Ta ka veci riteniši. (1677, 16)*

Līgava ziedo malas, apdāvina vīramāti. Pēc mielasta un kroņa noņemšanas notiek pūra dalīšana, apdāvināšana, tiek nomainīti vīramātes galdausti ar jaunās sievas austiem; beigās izvelk pa griestiem uz iepriekš jau speciāli iesistiem vadžiem audeklus un sakarina pāri palikušos cimodus. Seko panāksnieču dziesma, ko var atrast gandrīz katras Rucavas teicējas repertuārā:

*Tu, tautieti, lielijies, Mums atlika dāvaniņas.
Dižus radus turēdams. Vai iesim tevis dēļ
Kur, tautieti, tavi radi Žogu mietus dāvanat. (1677, 29)*

Tad panāksnieces iet uz klēti taisīt augstu un mīkstu gultu jaunajiem, līgava izņem no lādes gērklini ar stipru un gardu brandvīnu un dala to visiem kāziniekiem:

*Bij man, bij man
Guletas maizes;
Kad mani gāza,
Ir jumis tapa (1677, 30)*

No rīta ar mūziku modina jaunos, pēc brokastīm sāk raidīt projām panāksniekus. Projām taisoties, mēģina nozagt jauno sievu. Viņu atrod kopā ar vakara māsu apsegušos ar vienu apgubini ratos. Par sodu vakara māsu atstāj kāzinieku mājās pa nakti, lai piejaucētu jauno sievu. Otrā dienā visi atkal dodas apciemot sievas tēvu. Tad brauc atpakaļ un vēl divas dienas mēģina nodzert visu, ko viesi sanesuši, jo *ik katrs uz kāzām izbrūvēja savās mājās alu un vienu vērpeli ņēma kāzās līdz*. Beigās vēl met naudu muzikantiem.

Pilnās burtnīcas beigās Miķelis Ģiga ierakstījis piezīmi: *Ja Jums šis „Mūsu senču godu apraksts” būtu nederīgs, neizlietojams, tad laipni lūdzu man to sūtīt atpakaļ. 22. februārī 1938. gadā.*

Latviešu folkloras krātuves līdzstrādnieku, folkloras vācēju un piesūtītāju vidū līdz Otrajam pasaules karam pārsvars bijis dažādu Latvijas skolu skolēniem. Mēs jau esam iepazinušies ar Nīcas Lauksaimniecības skolas un Liepājas vidusskolas audzēkņu vākumiem Rucavā. Tādi atrodami arī Liepājas valsts komercskolas krājumā [1715]. Pirmais, kas vācis folkloru ap 1940. gadu, minams Miķelis Bitenieks, kam dziesmu teicējas Katrīna Eihens Rucavas „Naminos” un Mārgieta Buka „Pumpuros”. Neparastos rucavnieku vārdus viņam teikuši Miķelis Bitenieks „Jaunbiteniekos” un Miķelis Geistauts „Lieknēs”. Daži no šiem vārdiem: *kantunga* (*kaņa klausība*); *atstauka* (*atlaišanas raksts*); *ielaicīt* (*ēst*); *menka* (*trūcīga iztikšana*); *ķudeles* (*tīkli*); *skote* (*virve, ar kuru pievelk zēģeli*); *durķis, dorķis* (*laivas viens gals*); *dumpekļas* (*lubas*); *mērdelēt* (*1. miegoties, 2. noilgoties*); *špilks* (*šķītvis*); *apklāte* (*sega, ar kuru guļot apsedzas*); *diegurā* (*ogles gailē*) (1715, 235–267).

Viņa pierakstos arī Mārgietas Diedišķis stāstītais: *Mikņu ciemā, Krīģinu laukos atrodas divi lieli akmeņi, pie kuriem pēc vectēvu stāstījumiem esot aprakta nauda. Vietējais saimnieks Miķelis Vecogaris dažus desmit gadus atpakaļ gājis, lai naudu izraktu, bet tikko viņš gribējis to darīt, atskrējis liels nikns suns un aizdzinis saimnieku prom. Katrīna Krīģena, viņas māsa Mārgieta Diedišķis, tagad vēl dzīvo Rucavas pagastā Matisona mājās, esot patiešām tur naudu izrakusi* (1715, 280).

Otrs komercskolas audzēknis bijis Miervaldis Laipenieks, kas pierakstījis Annu un Tomu Laipeniekus Rucavas „Dīķos”, Jāni Ritenieku no Dunikas. Klāvs Sunākslis (68 g. v.) viņam dziedājis priekšā „Pār Gauju pāri braucu”. Vēl divas Katrīnas – Cinkus (55 g. v.) no „Zariņiem” un Glūzda (50 g. v.)

no „Arāju” mājām – un Made Pētersone teikušas vairākas dziesmas un ziņģes.

Rucavas folkloras materiāli Latviešu folkloras krātuvē nelielā daudzumā atrodami vēl citos krājumos, pārsvarā jau skolēnu vākumos no dažādām Liepājas apriņķa skolām, tie liecina par rucavnieku izceļošanu uz citām dzīves vietām, kā arī par vācēju ieinteresētību savdabīgajās tradīcijās. Vecpils pamatskolas kolekcijā [13], kas vākta no 1925. līdz 1939. gadam, pēdējos sūtījumos atrodam 16 g. v. Jura Ellera no savas mātes Ķērstas (41 g. v.), kas bērniņu pavadījusi Rucavā, iegūtās 15 kristību un bērnu dziesmas. Jāņa Endzelīna krājumā [51]^a ir divas Rucavas dziesmas Kārļa Mīlenbaha smalkā fonētiskās transkripcijas pierakstā, un tās iesniegtas LFK tikai 1932. gadā.

Vaiņodes Bātes pamatskolā [466] mācījies 14 gadus vecais V. Žimants, kas 1927. gadā pierakstījis daudzas vietējās teikas no Bātes, ko teikusi K. Žimante (40 g. v.), un Rucavas teikas no 65 gadus vecā B. Žimanta, kas dzīvojis Bātes miestā. Viņa stāstos spokošanās Rucavas skrīvera rijā un „Apburtais ceļš”. *Starp Rucavas un Nīcas mežu, kur gājis ceļš. Nav varējis neviens pār braukt pār krust ceļu. Kad kāds braucis, tas nobraucis uz veco pilskalnu* (466, 174). Interesanti, ka pats folkloras vācējs redzējis velnu Bātes gravā, braucot no Vaiņodes, un aprakstījis šo gadījumu. Viņš arī aktīvākais un nopietnākais folkloras pierakstītājs šajā skolā. Vienā no viņa burtnīciņām atrasta Bātes skolēnu vēstulīte no 1928. gada 22. marta, kas pauž sašutumu, ka LFK vadītāja Anna Bērzkalne Vaiņodi folkloras ziņā pieskaitījusi pie Latvijas mēmajiem pagastiem [raksts vairāk veltīts LD], bet viņi jau 1927. gadā tā centušies. Mūs saistošais šajā faktā, ka kāds

rucavnieks, iespējams, aizgājis iegātņos uz Vainodes pagastu, un viņa pēctecis izaudzināts par savas puses patriotu.

Liels folkloras vācējs Alekss Korsaks, kas dzimis Kuldīgas apriņķa Ezeres pagasta „Dreimaņos”, pēc Rīgas Skolotāju institūta beigšanas, jau strādādamas Gulbenes pamatskolā, turpinājis piesūtīt LFK savas dzimtās puses folkloru [647]. Viņš arī pierakstījis 1928. gadā Ezeres „Garozās” 80 gadus vecu rucavnieku ar ļoti līdzīgu mums jau iepazītu uzvārdu – Jāni Žīmantu, kas bijis liels stāstītājs. Rakstuīgi, ka folkloras vācēji, kas iesnieguši savus vākus jau K. Barona piemiņas biedrībai un vēlāk LFK, ļoti centušies pierakstīt garus prozas tekstus. Dažreiz liekas, ka tie ir pat speciāli pastiepti. Vecais vīrs izstāstījis dažus ticējumus, vienu pasaku un 19 teikas, nostāstus (647, 79–102), galvenokārt saistībā ar spokošanos. Bieži minēta Rucavas muižas rija un tur notikušās dīvainības, arī ar kapiem un baidīšanu saistītais. Teicējs atzīmējis, ka spokiem netic, bet pats pieguļā saticies ar spokainu zirgu, kas aulekšojis klāt un pēkšņi izgaiss (647, 82). Diviem vīriem, no Grobiņas tirgus mājā braucot, kur *ietaisījuši bišķi dūšu*, Liepēnu mežā iesākumā sekojusi melna cūka, pēc brīža melna govs, beigās stalts zirgs, kas arī pazudis pļaviņā, mežam beidzoties (647, 83). Citu teiku par vadātāju J. Žīmants uzsācis ar vārdiem: *Bij viens dūšīgs saimnieks. Brālīt, tāds vīrs, es tev saku, ka viņš lauvu varējis pārplēst*. Šis vīrs kādā vakarā apmaldījies trīs priedēs, ejot mājās no kaimiņa. Labi, ka viņam ienācis padoms prātā. *Viņš saliecies un skatījies caur savu kāju starpu atpakaļ. Kā paskatījies, tā redz, ka aiz muguras stāv viena liela gaŗa pavisam melna sieva. ..Tā lielā sieva iesmējusies un teikuse: „Kur tad tu tāds gudrenieks radies?” Un tūlīt pazuduse. Tā bijuse vadātāja* (647, 84). Cita teika sākas: *Aŗe, atkal mans tēva tēvs stāstīja,*

ka viņš pats savām acīm to pieredzējis. Un ko tad nu viņš ies melot. Tālāk par to, ka muižas darbos viņš nav paspējis apart lauku un palicis pie rijas pa nakti. Rijā ieskrējis mazs, melns šunelis, kāds nav bijis visā apkārtnē redzēts. Visu nakti no rijas dzirdama kulšanas skaņa. Uz rīta pusi nāk šurp vagars ar laudīm. Pienāk pie rījeles un slēdz durvis vaļā: „Ko tad nu jūs vairs nākat, te jau visu nakti kūla. Jums jau vairs darba nebūs.” „Te jau viņi kuļ visu nakti,” teicis vagars, „bet mums jākuļ atkal no jauna.” (647, 93) Žimanttēvs zinājis arī mednieku stāstus, kuru galvenais varonis Bergmanis bij tāds liels vīrs. O, brālīt, istabā līdz pat griestiem. Te ezerniekos tāda nav neviena paša. Arī Bergmanis bijis briesmīgi karsts mednieks. Tad nu arī viņš saticies ar kādu pārdabisku vīru mežā, kas pametis savu plinti pie ugunsкура. Vēlāk redz, ka tas tikai bērza stumbeņis. Tajā pašā reizē kaut kas skrien uz viņa pusi tā, ka visa zeme rīb – izrādās, vilks dzen briedi. Pēc brīža bladāc, iet skatīties – briedis beigts pie zemes ar pārkostu rīkli, bet arī vilks pagalam, jo saņēmis vēl pēdējo briedža spērienu pa galvu. Tā nu es bez kāda liela darba dabūju labu medījumu un gāju uz mājām (647, 102). Ezerē sastaptais rucavnieks bijis labs stāstītājs, un jaunais skolotājs Korsaks – veikls un pieredzējis pierakstītājs. Abi Žimanti gan Vaiņodes Bātē, gan Ezerē būs bijuši radi, jo abiem stāsts par zēnu ripu sišanu ganos, un kā šajā nodarbē viņus traucējis kāds svešinieks – velns, kas padzenams bijis tikai ar pīleģu rungu (647, 94; 466, 119).

Arī Jelgavas apriņķa Bēnes pamatskolas [927] 5. klasē ap 1937. gadu mācījies kāds rucavnieku pēctecis K. Ječs, kura teicējs M. Ječs bijis 48 gadus vecs. Lai arī pierakstītājs atzīmējis, ka viss dzirdēts Bēnē, tomēr visi stāsti ir par Rucavas pagasta Būtiņu ciemu. Te stāstītāja dzimtene, jo

„Ječi” atradušies pavisam netālu no Būtiņu baznīcas. Savdabīgi arī tas, ka teicējs ne ar vienu vārdu nepiemin Lietuvu. Viņš vēl nāk no nedalītā Rucavas pagasta. Tā arī briesmīgs stāsts par Rucavas pagasta Būtiņu māju veco riju. Tā kādā linu kulstīšanas talkā, kura senos laikos ieilga līdz vēlai naktij, kad kulstītāji aicināti nakts launagā, kalpone, izejot no rijas, atskatījusies atpakaļ un ieraudzījusi piedarba augšā pliku vīrieti. Visi bailēs skrējuši uz mājām un ieslēgušies. Baidītājs bijis pašu māju puisis, bet, kad viņš gribējis paņemt savas drēbes un doties prom, ieraudzījis rijā tādu pašu pliku. Viņš atskrējis pie mājas un pagībis, otrā rītā vēl atrasts dzīvs uz sliekšņa, visu izstāstījis, bet pēc mēneša slimošanas no izbailēm nomiris (927, 3432). Līdzīgs stāsts ir arī par Būtiņu kapiem, kur balts teliņš bieži pastaigājies gar kapliču. Tuvējā krogā vienmēr tikuši pārrunāti spokošanās gadījumi. Kāds zemnieks gribējis tos pārbaudīt un pats pabaidīt garām braucējus, bet arī pie kapličas stūra ieraudzījis tādu pašu ar palagu pārsegtu spoku. Viņš no izbailēm miris jau pēc divām nedēļām (927, 4758). Sekojošais stāsts par to, ko dara līdz apglabāšanai nomiris burvis.

Auces pilsētas 6 kl. pamatskolā [1584] ap 1937. gadu pēdējās klases skolnieks Viktors Hartmanis pierakstījis 10 tautasdziesmas no rucavnieces Annas Švermers (39 g. v.), citi teicēji viņam aucenieki. Tajā pašā laikā Tukuma apriņķa Jaunpils 6 kl. pamatskolas [1592] 11 gadus vecais O. Garkājis pierakstījis trīs Rucavas dziesmas par kara tēmu, nenorādot teicēju. Vainodes 6 kl. pamatskolas [1703] audzēkne Dzidra Kuplēns ap 1940. gadu pierakstījusi dziesmas, ticējumus un mīklas no Paurupes ciema iedzīvotājas Margrietas Zuļģis (74 g. v.). Viņa arī dziedājusi: *Viņa mana naba sāp’/ Kā es*

gribu barndaviņu (1703, 3705). Kur vācēja un teicēja satikušās, nav minēts.

Gaviezes 6 kl. pamatskolas [1772] piecpadsmit gadus vecais audzēknis Miķelis Bite 30. gadu beigās pierakstījis Rucavas kāzu dziesmas bez teicēju norādes, piecas Jāņu dziesmas, piezīmējot, ka tādas dzied arī Gaviezē, Bārtā un Dunikā. Četrpadsmit gadus vecās Elzas Sprūds teicēja, kas pirms trīsdesmit gadiem ienākusi no Rucavas, bijusi Katrīna Piķelis (84 g. v.) Gaviezes „Tamažu” mājās. Viena no viņas dziesmām:

Kā ņemšu, tā iešu

Pie veca vīra,

Gulēšu bārdā

Kā spilvenā. (1772, 7295)

Purmsātu 6 kl. pamatskolas [1774] skolnieks Miķelis Ķēde (13 g. v.) pirms 1939. gada pierakstījis 68 gadus veco Andreju Ķēdi, piezīmējot, ka visas tautasdziesmas dzirdētas Rucavā. Viss ap 90 folkloras vienību bagātais materiāls rāda, ka teicējs ir bijis rucavnieks, jo parādās tādi vietvārdi kā *Acītes dīķis Nidas purvā* (1774, 2959). Purmsātu skolas bērniem kā vairumam Latvijā, kas vākuši folkloru, bijusi prasība sniegt ziņas par vietējiem stipriniekiem. Teicējs A. Ķēde stāstījis: *Kādreiz Rucavas pagastā bijis meža sargs Ceplinieks, kurš ir bijis labi pazema auguma. Bet tādas mucas, kā siļķu mucas, pilnas ar darvu, viņš ir tāpat viegli cilājis kā citi cilvēki tukšas. Un vairāk viņa uzturs zaļš cūkas speķis un salts piens* (1774, 2968). Pavisam nedaudz Priekules 6 kl. pamatskolas [1798] skolniece Dz. Šulce (13 g. v.) pierakstījusi 45 gadus vecās teicējas Annas Trankels Priekules „Aizmežos”, kas tikai pirms trim gadiem ienākusi no Rucavas, stāstīto. Lai arī Rucavas skola nav iesaistījusies 30. gadu folkloras vākšanas

kustībā, tomēr materiāls iegūts un saglabāts citu pagastu skolas bērnu pierakstos.

Iekārtu maiņa Latvijā 1940. gadā un Otrais pasaules karš pilnībā pārvērtis arī Latviešu folkloras krātuves darbības veidu. Bailēs no nacionālo jūtu ieaudzinašanas skolēni vairs netika aicināti masveidīgi piedalīties folkloras vākšanas darbā. Daudz mazāka bijusi arī individuālo vācēju aktivitāte, jo pārtrūcis efektīvs pateikšanās veids – vācēju vārdu atzīmēšana presē. Liela uzmanība tikusi pievērsta ekspedīciju darbam, kurā lielā skaitā piedalījās arī ieinteresēti dažādu nozaru studenti.

Nodošanai aizkavējies materiāls bijis Jāņa Stelles [1977] no savas mātes jau labi pazīstamās teicējas Annas Stelles (1866–1947) Rucavas „Kuršlauķos” gūtais 273 dziesmu krājums, kas ticis veidots no 1930. līdz 1932. gadam, pie folkloristiem tas nonācis ar vācēja vedeklas, Valodas un literatūras institūta darbinieces Anitas Stelles gādību ap 1970. gadu, kad pats Jānis Stelle (1900–1979) jau bijis pensionārs no Čiekurkalna. Viņa māte pārnākusi uz Rīgu pie vecākās māsas, vēlāk iekārtojusi galantērijas veikaliņu Čiekurkalnā, kur realizējusi arī savus rokdarbus. Viņa bijusi liela audēja, un viņas adītie cimdi pat atrodami Liepājas muzejā. Mazdēls Vilnis Stelle atceras, ka vecmāmiņa ļoti daudz dziedājusi arī leišu dziesmas. Annas Stelles repertuārā konkrētu notikumu atspoguļojums. Tā vairākas dziesmas no Putras un Nujēna meitas kāzām:

Sen dzirdēju, nu redēju

To Nujēna bagātību:

Pašam pūra vedējam

Sprīdi garu divēli deva. (1977, 130)

Viena no raksturīgākajām Rucavas dziesmām:

<i>Dzerejiņa, dzerejiņa</i>	<i>Es bij tāda plānmelīte</i>
<i>Ne es pati neliedzos:</i>	<i>Brandavina dzērējiņa.</i>
<i>Es padzeru vīrinam</i>	<i>Kurš puisitis mani jem,</i>
<i>Dancojošu kumelinu.</i>	<i>Lai pa priekšu brūzi taisa.</i>
<i>Es padzeru dziedadama,</i>	<i>Lai pa priekšu brūzi taisa,</i>
<i>Maksā šelmi raudādams.</i>	<i>Lai dedzina brandaviņu.</i>
<i>Maksā šelmi raudādams</i>	(1977, 134)
<i>Dižas naudas kumeliņu.</i>	

Īsi pirms lielās ekspedīcijas Liepājas rajonā tur 1960. un 1961. gada mijā un jau arī 1955. gadā pabijis Jānis Priednieks [1941], tobrīd Rīgas 15. septiņgadīgās skolas mācību daļas vadītājs. Viņš arī bijušais Rīgas skolotāju institūta audzēknis, vēlāk mācītājs Jelgavā un liels ar folkloru saistītu norišu atbalstītājs. J. Priednieks vācis materiālus Nīcā un Rucavā, viņam palīgos bijusi Rīgas vidusskolniece Ilga Ķermele, bet teicējas – Katrīna Laukutis un Ķērsta Jansone Rucavas „Cibukos”, Anna Ķīkale Rucavas „Vesperos”. Viņa pierakstos gandrīz tikai dziesmas.

1954. gadā 8. zinātniskās ekspedīcijas [1910] laikā folkloriste Antonija Siliņa strādājusi Rīgā un Saulkrastos. Viņa tikusies ar diviem rucavniekiem no Liepājas zvejnieku arteļa „Boļševiks”, kas jau trīs gadus atradušies ekspedīcijas zvejā Vecmīlgrāvī – Andreju (59 g. v.) un Katrīnu (56 g. v.) Beķeriem. Viņi abi dzimuši Rucavas jūrmalā, bijuši kopā jau bērnībā un skolas solā. Andrejs norādījis, ka jaunību pavadījis aiz Papes, trīs jūdzes no Palangas, tēvs un divi brāļi viņam noslīkuši jūrā. Kā visi rucavnieki, zinājis 8 vēju nosaukumus un vietējos zivju vārdus, ticējumus. Piemēram, *Uz vēju visām mencām mutes vaļā, kad izzvejo. Zvejnieki saka – mencām ir koris* (1910, 6721). Katrīna arī zvejnieku meita, kam jūra atņēmusi brāli. Viņa plaši vēstījusi par seno kāzu norisi

Rucavā. Dziesmu kāzās bijis tik daudz, ka nemaz tās visas nav varējusi atminēt.

1961. gadā notikusi 15. folkloristu ekspedīcija [1955] Liepājas un nelielai daļai studentu – Jēkabpils un Talsu rajonā. Šī bijusi viena no ievērojamākajām ekspedīcijām padomju gados gan savāktā materiāla daudzuma, gan dalībnieku skaita, gan izcilu teicēju ziņā. Rucavā, kas tajā laikā bijis vairāku ciemu kopums, strādājuši seši folkloristi, no viņiem viena horeogrāfe un viens mūziķis. Nevar neievērot arī ieguvumus Sikšņu ciemā, kas tagad pieder Dunikas pagastam, jo visi šeit sastaptie teicēji norādījuši, ka dzimuši Rucavas pagastā. Kopā ar pieredzējušiem folkloristiem – profesoru Jāni Albertu Jansonu un Ritu Drīzuli – Rucavas ciemos strādājuši Latvijas Valsts universitātes (turpmāk LVU) Filoloģijas fakultātes 4. un 5. kursa studenti Henrihs Saušs, Renāte Tavare, Zaiga Burņicka un konservatorijas students Arnolds Klotiņš. Folkloristu vidē dzīvo tāds nostāsts, ka Renāte dažas reizes pajautājusi Henriham, kā viņam veicas ar vākšanu, cik jau viņš vienību pierakstījis. Henrihs mājies, ka viņam jau tuvojas diviem tūkstošiem folkloras vienību. Patiesībā viņš savācis tuvu 700 vienību, bet Renāte, lai viņu panāktu, ieguvusi krietni pāri tūkstošiem.

H. Saušs (1955, 2032–2717) Brušvitu, Papes un Kalnišķu ciemos izjautājis 23 teicējus. Viena no viņām dzimusi Nīcā, bet piecas Būtiņģē un Palangas pagastā. Viņam laimējies satikties ar astoņām Mārgrietām, piecām Ķērstām, divām Annām. Viņa pirmā teicēja Mārgrieta Trautmanis (1888) dzimusi Liepājas apriņķa Palangas pagastā, skolā nav gājusi, neprot ne lasīt, ne rakstīt. Viņa uzsākusi dziesmu:

*Nebrauc tik greiti,
Nebrauc tik greiti,
Tie nav tavi kumeliņ' ...* (1955, 2035)

Augusts Vilhelms (1897) iedēvis norakstīt savu dziesmu kladī. Zvejnieks no Papes Juris Roga (1883) atzinies, ka arī pats sacer dziesmas. Lielī dziedātāji bijuši Jānis un Anna Rūči (1910, 1918) Papē. Anna Atiķis (1909) izstāstījusi teiku par Palangas Birutas jeb Jurģa kalnu (1955, 2070). Vislabākā H. Sauša teicēja bijusi Ķēsta Beķeris (1899) Papes ciemā, viņas pūrā ap 50 īso un tikpat daudz garo dziesmu, arī dažas nerātnas mīklas un apdziedāšanās dziesmas. Pie viņas un citiem Papē iegriežusies arī horeogrāfiskā materiāla vācēja, filoloģe, „Danča” dejotāja Zaiga Burnicka. Ķ. Beķeres variants dziesmai:

Dzert gribu, dzert gribu,

Sūrumu ēžu:

Apēžu zutēnu,

Dui asarēnus. (1955, 2130)

Vēl Papē izjautāti teicēji Ķēsta Kauls (1897), Toms Bubēris (1883), Katrīna Maķegužis (1908), Margrieta Baliņa (1901).

Ļoti laba teicēja Katrīna Timbra (1895) satikta Kalnišķos, viņa dzimusi Sesku muižā, tagadējā Ezerskolā, viņas māte bijusi liela dziedātāja. Viņa spiedusi mazo Katrīnu pa vēliem vakariem vērpt savam pūram, pati sēdējusi blakām un dziedājusi. Arī meitenei bijis jādiedz, lai neaizmigtu. Vismaz viena dziesma no viņas plašā repertuāra:

Vakara māsēna

Piemīza leņķī [stūrī];

Vakara brālītis

Pucēja laukā. (1955, 2274)

Nākošās Kalnišķu teicējas Mārgrietas Gausēns (1901) teiktajā atrodam ļoti interesantu tā laika dziesmu un visu, kas ar to saistījies. „Grāvrāču dziesma” iesākumā reģistrēta, bet

sarkanais numurs pēc tam izkasīts. Tādā veidā tikusi izrādīta attieksme pret materiālu, kas neatbilst ideoloģiskajām prasībām. Ja kāda vienība nav pierēģistrēta, tad to nedrīkst publicēt. 1961. gads vēl ir „atkušņa” laiks, un, par laimi, lapa ar dziesmu nav izplēsta no klades. Teicējas piezīme: *Dziesmu sacerējis kāds vecs grāvracis, kurš dzīvoja k-zā „Uz priekšu”*. Te daži panti no padomju folklorai „nederīgas” dziesmas:

1. <i>Agrāk biju arājiņš</i>	5. <i>Pīlēnam ja naudu prasa,</i>
<i>Savu zemi aru.</i>	<i>Viņš taisa garu seju:</i>
<i>Tagad esmu kolhoznieks,</i>	<i>Vai lai tavu grašu dēļ</i>
<i>Ko man liek to daru.</i>	<i>Es uz banku skreju.</i>
2. <i>Iedalīts es brigādē,</i>	9. <i>Tu jautā, draugs, kad izbeigsies</i>
<i>Grāvjus es tik roku.</i>	<i>Šitā dzīve sūrā.</i>
<i>Uzsauca manim brigadieris,</i>	<i>Tad kad saulīte mums leks</i>
<i>Lai es ātrāk lokos.</i>	<i>Ne austrumos, bet jūrā.</i>
3. <i>Smagi man ir jāstrādā,</i>	<i>Piedz. Dzīvo, strādā kolhozā</i>
<i>Bieži sviedrus slauku.</i>	<i>Kolhozā „Uz priekšu”</i>
<i>Bet labuma man nav no tā,</i>	<i>Bet par darbu nemaksā,</i>
<i>Jo aru svešu lauku.</i>	<i>Vēders mums uz iekšu.</i> (1955, 2336a)

No 1920. gada Kalnišķos dzīvojusi nīceniece Anna Pessa (1888). Viņai dziesma par to, kaut Papes ezerā būtu alutiņš (1955, 2361). Ķēsta Kalnišķa (1898) dzimusi Liepājas apriņķa Sventājā, skolā nav gājusi, ļoti laba atmiņa, bet dzied vāji. Viņas dziesma:

*Ko lielāties, tautu meitas,
Kas jau jums nepazina:
Godā – dziesmu vadītājas,
Mājā – cūku kopējiņas.* (1955, 2401)

Katrīna Eihens (1875) dzimusi Liepājas apriņķa Būtiņģē, nepratusi ne lasīt, ne rakstīt, no 1910. gada dzīvojusi Kalnišķes „Namiķos”, viņa arī teicēja Miķelim Biteniekam no Liepājas

komercskolas. Mārgrieta Sprūds (1900) dzimusi turpat, skolā nav gājusi, 10 gadu vecumā pārnākusi uz Kalnišķiem, iemācījiesies gan lasīt, gan rakstīt. Arī teicēja Ķēsta Rinkus (1902) no Kalnišķiem skolā nav gājusi. Bez kāzu dziesmām viņai dažas mīklas: *Kreklā piedzimis, bez krekla dzīvoju – siers* (1955, 2506). *Sprīdi gara lieta, apaļa un cieta, iebāž melnā caurumā, dar kā prātā tīk. – tintnīca un spalvas kāts* (1955, 2507). Vēl teicējas Mārgrieta Paipa (1892) „Vaskos” un Mārgrieta Vecvagars (1910), kurai adrese nav norādīta. Vēl viena jau pazīstama teicēja Mārgrieta Diedišķis (1916) Kalnišķu „Matisonos” ar lieliski atminētām 100 kāzu un kūmību dziesmām, bet bez dziedāt spējas. Te parādās studenta H. Sauša nereti lietota absurda formula teicēju biogrāfijās – skolā gājusi 3–4 ziemas, lasīt, rakstīt prot. Jānožēlo, ka nevienai teicējai nav norādīts meitas uzvārds, tādējādi zudusi iespēja pētīt dzimtas un pēctecību. Vēl viņš ticies ar muzikantu Juri Slēži (1894) no „Dambinieku” mājām, kas teicis tikai divas ziņas, bet horeogrāfei Zaigai – desmit rotaļas un spēles. Ķēsta Ēna (1884 vai 1885), kas arī dzimusi Būtiņģē un dzīvojusi Sikšņu ciema „Spīdolās”, bijusi teicēja gan Henriham, gan Renātei, gan Zaigai (31. att.)*, tādēļ arī divi dzimšanas gadi. H. Saušam šī bijusi otrā un pēdējā ekspedīcija. Varbūt nebijis vairāk iespēju vai intereses, varbūt sava loma bijusi arī „Grāvracu dziesmai”.

Nākošais ekspedīcijas dalībnieks – profesors J. A. Jansons (1955, 3778–4290), kura visus ekspedīciju vākus varētu pilnībā publicēt. Pieraksta perfektuma dēļ, variantu un skaidrojumu dēļ tas ir arī vienreizējs pētījumu avots. Līdzīgi kā H. Saušam, arī viņam ir 23 teicēji – desmit Annas, četras

* 31.–35. att. – foto Matiasa Tamaļūnas, 1961. gads

Ķērstas, divas Margrietas, divi Jāņi un divi Ernesti, viens Niklāvs. Savu materiālu viņš iesāk: „Daži vārdi par Rucavas novada folkloru”. *Dziesmu žanrs ir galvenais Rucavas folklorā. ..No klasiskajām tautasdziesmām saglabājušās galvenokārt tikai godu dziesmas, sevišķi krustubu (kūmu) un kāzu dziesmas, mazāk bērņu. Šais godos vēl tiek aicinātas vecās dziesmu zinātājas (jaunie arī šīs dziesmas nezina).... No sadzīves dziesmām vēl nav aizmirstas tās, kas tēlo jauniešu attieksmes, kā arī dzīru (dzeršanas) dziesmas: kā vienas, tā otras tās saistās ar kāzu repertuāru. Darba dz-u gandrīz nav nemaz: darbos vairs nedzied – tāpēc tās izzudušas. Tāpat arī svētku dz-u vairs nav (varēju pierakstīt tikai pāris lieldienu un pāris Jāņu dz-u).*

Rucavas folkloras centrā stāv kāzu dz-as. Tās sakaņā ar seno tradīciju („Kāzās dziedāju negoda dziesmas, Pāriešu mājās – turēšu godu” LD 950) ir „stipras” dz-as vai arī citādi tās bieži vien izvērsās negaumīgā naturālismā. ..Centos šīs dz-as nepierakstīt, sacīdams, ka tādas man jau no citas teicējas pierakstītas [? – M. V.] (tomēr daļa to bija jāfiksē, lai raksturotu pašreizējo Rucavas novada repertuāru). Nīcenieki sakot par rucavniekiem, ka viņi labi iemetēji un stipru dz-u cienītāji. Tas tiesa. Arī man bija ne vienu reizi vien teicēji (kad tie bija vairāki kopā) jāuzcienā, lai dz-as labāk skanētu. Bet arī bez uzcienāšanas teicējas (ir vecākas, ir jaunākas) nemaz nekautrēdamās, teica stiprās dz-as. Šai sakarā Rucavā ir ļoti bagāts dzīru (dzeršanas) dz-u klāsts ..arī tās pasakas, mīklas etc., kas vēl sastopamas, ieguvušas tādu pat sīvu stiprumu. Tik daudz par dziesmu raksturu. [Tālāk seko par ziņgēm un tautasdziesmu seno un no leišiem aizgūto leksiku, par deminutīvu senajā Rucavas valodā.] Te nevaram neatzīmēt

Rucavas vieglā rituma daktilisko dz-u skaistumu...
(1955, 3778).

Ļoti izvērsti ar paskaidrojumiem no vēstures uzrakstīta teika par Paurupes vārda izcelsmi (upe, pa kuru peldējušas leišiem nocirstās galvas – *pauri*). Upei arī Ziņgupes vārds, jo *tās kreisajā krastā pie tilta ir māja, kur agrāk dzīvojis ērgelnieks jeb pēc vietējā nosaukuma – ziņģis* (1955, 3779).

Pirmā profesora teicēja Margrieta Šlesere (80 g. v.) saukta par Aigaru māti, jo agrāk bijusi „Aigaru” mājās saimniece (32. att.). Tagad dzīvo kopā ar Kornu māti (viņas „Indrānos”) un Annu Kleinu. Dažkārt dziedājušas visa trīs kopā. Pierakstos netrūkst paskaidrojumu:

*Es mešu pādīti
Līdzenu naudu,
Lai auga pādīti
Līdzeni zobī.*

(Līdzena nauda – nauda apaļos skaitļos: 1 rub., 10 rub. etc.) (1955, 3782)

*Vīrin, manu mellbārdzīti,
Ved tu mani mājīnā,
Ka dzērusi nepašustu,
Ka es tevi nesisistu!*

(Pašust – kļūt trakam.) (1955, 3791)

Anna Korna (1889) divas ziemas gājusi Ģeistautu skolā. Vīrs kalējs miris 1944. gadā no bumbas sprādziena. Vīram piederējis 1 ha zemes. Uz tās uzcelta mājiņa, kurā visas trīs dzīvo. Viņa nodziedājusi tradicionālo linu mīstīšanas dziesmu un teicienu: *Bili būrī! (No lietuviešiem aizgūts izsauciens – nozīmē: kaut tikai pulkā! Būris – pulks, bars.)* (1955, 3803) Jaunākā no „Indrānu” dzīvotājām Anna Kleina (54 g. v.), šuvēja, zinājusi tās pašas dziesmas, ko viņas kaimiņienes.

No 29 gadus vecās teicējas zootehniķes Annas Pundures iegūtas anekdotes un bērnu valoda. A. Pundures trīsgadīgā meitiņa Ilzīte stāstījusi: *Omama manam jacēnam pieadījusi dilbēnus, lai bērnēnam nesalst rocēnas (rucavnieku valodas īpatnība: deminutīvi ar izskaņu -ēns)* (1955, 3819). Kad kāda saimniece teikusi pilsētas kungiem, ka tagad ēdīsim tīri (biezputru), viņi sapratuši, ka viss jānoēd tīri (1955, 3820). „Lepnā saimniece”: *Kāda lepna, bagāta saimniece bijusi laba iemetēja. Piedzērusi reiz viņa nolūzusi (nokritusi) un novēmusies. Pienācis suns un viņu noleķājis (nolaizījis). Viņa jūt to un, domādama, ka tiek bučota, saka: „Vai, vai kundzēn, kāda tev mīksta mēlēna!”...* (1955, 3821).

Margrieta Ozola (70 g. v.) skolā gājusi tikai kādas septiņas nedēļas. Dzīvojusi savās mājās „Ozolos” („Druviņos”). Viņa bijusi viena no tām „stipro” dziesmu mīļotājām:

*Ai kaimiņ, ai ciemiņ,
Kā saderēsim?
Tava gailis mana vistu
Izklakšķināja. [samina]* (1955, 3837)

Viņai arī sakāmvārdi un nostāsti. *Kad arī kādā peklē, / Tomēr lāse jāsameklē!* (1955, 3851) Notikumā pie Drēžu kapiem no lietus bijis paslēpies nelaikis pagastvecākais Roga, un garāmgājēja sveicinājusi mirušos (*tādu parašu – sveicināt mirušos – vēl tagad ievēro vecāki cilvēki, kapiem garām ejot*) (1955, 3853). Viņš sveicienu atņēmis un vēl uzsaucis – iesim reizē! *Mājās pārskrējusi, spoku nobaidīta, saslimst ne pa jokam* (1955, 3852). Dziedājusi arī Jaunā Stendera Aunu danci.

Jautras un sabiedriskas dabas cilvēks bijis Slēžu Jānis (ap 35–36 g. v.), kas zinājis un dziedājis tautasdziesmas, *agrāko laiku ziņģes un arī mūslaiku jaunās padomju dziesmas*. No viņa dziesma ar paskaidrojumu:

*Kas piedzēris pātarēja,
Vairāk dievu kaitināja.*

*Kad es biju piedzērusi,
Es pātaru neskaitīju.*

*(Kad pēc laulībām pārbrauc mājā un skaita tēvreizi,
sievas uzsāk šo dz-u.)* (1955, 3857)

Slēžu Jāni atcerējušies arī pārējie ekspedīcijas dalībnieki, viņš ilgus gadus bijis etnogrāfiskā ansambļa dalībnieks un 1979. gadā ticis uzaicināts piedalīties Andra Slapiņa filmā „Kur dziesmiņa kājām gāja”. Vienīgi profesors līdzīgi E. Melngailim nebija pratis noteikt viņa vecumu. Ja patiesas ir ziņas no Liepājas, tad Jānis Sležs (25.11.1913.–28.02.1994.), tiekoties ar J. A. Jansonu, bijis daudz vecāks, to var novērtēt arī pēc fotogrāfijām (Vīksna, Bendorfs, 71). [Vienīgi 30. gados Rucavā bijuši astoņi saimnieki Jāņi Sleži.]

Visvairāk folkloras vienību pateikušas māšas Katrīne Grabovska (1908) un Anna Vilkaule (1901), dzimušas Šēperes (33. att.). Katrīnes vīrs Ernests Grabovskis (1906) bijis Rucavas valsts saimniecības brigadieris. Viņu mājas – „Brastiņi”, uz kuriem tikties ar profesoru atnākuši arī abi Vilkauli. Katrīnei vairākas nīceniņu apdziedāšanas dziesmas. Pāris viņas dziedātās dziesmas:

Rucavnieces puišu dēļ

Ne no krēsla necēlās;

Nīceniņas puišu dēļ

Pa zarotu priedi lēca.

(1955, 3884)

Nu dzēru, piedzēru,

Pierubināju, [piecēdu]

Neb' redzu kājinu

Pār vēderinu!

(1955, 3926)

Abas māšas ekspedīcijas noslēguma sesijā Liepājas Pedagoģiskajā institūtā 1961. gada 6. augustā dziedājušas kopā vairākas dzērāju dziesmas. A. Vilkaule vēl stāstījusi par suni, kas rādoties Slamstu mežā, ko viņa pati bērniībā redzējusi un aizdzinusi. Citi teikuši, ka tā bijusi apslēpta nauda, ko viņa pati aizraidījusi (1955, 3983).

Arī dziesmotā novadā kā Rucava vīri stāstījuši pasakas un teikas, tā ka Jānis Žimants Ezerē nav bijis izņēmums. Tāpat arī Ernestam Grabovskim zināmas garu garās pasakas un anekdotes. Teikas gan viņam tādas pašas: *Tauta teic, ka nauda, kas tā staigā un spokojas, ir tā noraktā nauda, kas netaisni ar kalpu sviedriem sakrāta* (1955, 3991). *Šūnas mājas laukos (Rucavas centra tuvumā) ir liels akmens. Šūnas tēvs nosapņo, ka pie šī lielā akmens ir aprakts naudas pods* (1955, 3992). Nākošā ir teika par Karini, kur kārti cilvēki. *Rucavas novadā ir vairāki uzkalniņi, ar kuriem saistās šādi vai tādi nostāsti. Ir pazīstams, piem., Kūsa dambis (2 km no Rucavas) un Birķa dambis (3 km no Rucavas centra). Par pēdējo stāsta, ka sievas to ar priekšautiem sanesušas zviedru karja laikā* (1955, 3994 un 3995). Izrādās, ka arī otras māsas vīrs Jānis Vilkaulis (1902) no „Vilkauļu” mājām zinājis daudz pasaku, bet visas tādas „pastipras”. Ļoti labi izstāstīts patiess „spoku stāsts”, kā bailīgais pasta *kučēris vecais Zemturis* Ģigu kapos naktī saticies ar Ģigu māju saimnieci, kas, vienā baltā kreklā gērbusies, meklējusi tur savu izbēgušo cūku ar sivēniem (1955, 3999).

Ar teicēju Annu Cinkus, „Bētu” māju saimnieci (71 g. v.), profesoram izveidojušās īpaši sirsnīgas attiecības. Viņš teicēju pēc ekspedīcijas apciemojis slimnīcā, uzņēmis savās mājās un palīdzējis viņai atgriezties Rucavā. Viņa dzimusi Lietuvā, skolā nav gājusi, Rucavā ienākusi 1912. gadā, pati uz savu roku iemācījusies lasīt un rakstīt, izlasījusi Bībeli. Godos gājusi par priekšdziedātāju, stāstījusi arī atmiņas par senatnes notikumiem. Viņa gājusi dziedāt kopā ar savu kaimiņieni Kērstu Tukleri (72 g. v.) no Papes ciema „Jezdeniekiem”. Vēl teicējas – Anna Kuršis (54 g. v.) no „Spederu” mājām, Anna Vizule (1867) no „Peļķeniekiem”, kas nelabprāt dziedājusi.

Rucavas centrā satikta ap 60 gadu veca atraitne K. Ģiga, kas pēc tekstu pateikšanas atteikusies dziedāt melodiju pierakstītājam, jo viņai vēl dziesmas jāpataupot dēlam. (*Viņa redz, ka mēs, folkloristi, tās meklējam; tā tad tām ir vērtība!*) *Arī citām teicējām K. Ģiga bija sacījusi, lai visas dziesmas mums nesakot.*

Labā teicēja, bet tikai vienreiz satikta, bijusi Ķēsta Laugale (1883), „Laugaļu” māju saimniece. Viņa nodziedājusi garu bērnu dziesmu rindu un paskaidrojusi, ka šīs dziesmas mācītājs Kamols vēlējis dziedāt bērēs pie vakariņu galda. Viņas kaimiņiene Ķēsta Matīse (70 g. v.) pateikusi pāris dziesmas. Teicējas Ķēstas Lākutes (63 g. v.) „Stroļu” mājās atradušies ļoti daudz etnogrāfisku priekšmetu. Viņa arī zinājusi visgarāko variantu dziesmai *Visu nakti dziedāju / Kā malku cirtu* un paskaidrojusi, ka tā ir apdziedāšanās dziesma starp pušiem un meitām linu mīstīšanas talkā (1955, 4116). Viņai arī vairāki sakāmvardi: *Vajag apēst, lai nekārst tas devējs. (T.i.: doto vajag visu apēst, lai devējs nekļūst vecs. Kārst (karst), leišu karsti – kļūt vecam.)* (1955, 4136) *Lai kārsīs, kas kārsīs, – mana meita jau ilgi nekārsīs. (T.i.: meita ilgi nevecosies, bet ātri izies pie vīra.)* (1955, 4137) Vēl Rucavā profesors J. A. Jansons ticies ar teicējiem Annu Rubežu (77 g. v.), Annu Švarcu (1907) „Ūdros”, ar Annu (1897) un Ernestu Šterniem (1898) „Sviļos”.

Visdaudzpusīgākais un kuplākais dziesmu krājums profesoram Jansonam pierakstīts „Dūrēju” mājās no Niklāva Bēta (1878), kas visu mūžu bijis liels dziedātājs un galvenais dejojājs. Viņš dejojis Rucavas deju kolektīvā, kas 1939. gadā Zviedrijā starptautiskā deju konkursā saņēmis pirmo godalgu. Kolektīvs bijis ielūgts arī uz Itāliju un Ameriku, bet karš visu izjaucis. N. Bēta dziedātās dziesmas savērtas plašos ciklos:

*Krustubu dziesmas; Bērnība – jaunība; Lūkošanās; Cerība un cerēšanās; Karavīrs, karavīra māsa, līgava; Iziešana tautās; Kāzas; Dzīve tautās pēc kāzām; Dažādas dziesmas; Dzeršanas dziesmas un Ziņģes. Teicējs pat zinājis vēl piecas Vecā Stendera ziņģes. Tomēr pats apbrīnojamākais ir tas, ka J. A. Jansons iedrošinājies atklāt teicēja likteni un faktu par izsūtīšanu, kas tiešām liecina par „atkušņa” laiku, jo vēlāk neviens folklorists nav varējis to uzrādīt. Tikai ar kādu sīku niansi biogrāfijā, ar nepieminētiem gadiem to varēja nojaust, piemēram, ar piezīmi „dzirdējis Sibīrijā”. Profesors atklāti uzrakstījis: *Stāļina antiļeņiniskā personības kulta laikā arī Bēts ar visu ģimeni piedzīvoja necilvēciskās represijas un tika izsūtīts uz Sibīriju. Atgriezies dzimtenē, viņš nav zaudējis savu priecīgo prātu uz dziesmām.**

Profesora J. A. Jansona savāktais folkloras krājums Rucavā sniedzis bagātīgu uzziņas materiālu par rucavniekiem un arī par pašu vācēju. Izbrīnu rada tomēr jau cienījamos gados esošā, ar lielu pieredzi bruņotā folklorista attieksme pret nerātnām dziesmām un to pierakstīšanu. Izskatītais materiāls pieļauj apšaubīt viņa uzskatu par zudušām Jāņu dziesmām, jo vairāk liekas, ka tās nemaz nav raksturīgas Lejaskurzemei.

Jau pieminētā 5. kursa studente Renāte Tavare (1955, 4291–5432) strādājusi Sikšņu ciemā un Dunikā. Viņa ir viena no labākajām ārstata folkloras vācējām ar izcilām spējām saprast, atklāt un uzrunāt teicēju. Visi materiāli viņai pierakstīti ar smalkiem paskaidrojumiem, viņa nav palaidusi garām nevienu vārdu, ko teicējs runājis arī starp dziesmām, mīklām, pasakām. Šajā ekspedīcijā Renātei kopā bijuši 20 teicēji, visvairāk Katrīnas – pavisam septiņas, vēl piecas Annas u. c.

Neaizmirstama teicēja bijusi Margrieta Reinfelde (1902), kas dzimusi Rucavas „Skrudziņos”, tobrīd dzīvojusi Sikšņu

ciema „Skruzdiņos”, un viņa nākusi no dziedātāju dzimtas (34. att.). [Diemžēl R. T. uzrāda visu teicēju tēvu vārdus, bet ne meitas uzvārdus. – M. V.]

Teicēja dziedājusi un stāstījusi par tradīcijām kūmībās un kāzās. Pirmo reizi pamatīgi raksturota pādes dīdīšana, dejojot trīssoļu deju un dziedot:

<i>Kaļņupu, lejupu</i>	<i>Es savu pādīti</i>
<i>Mūs'istubina</i>	<i>Vācisku dīdu</i>
<i>Saetjam kūminas</i>	<i>Brīžam rikšame,</i>
<i>Nolīdzināsim.</i>	<i>Brīžam aulekšame.</i>
<i>Paviegli iesāku</i>	<i>Kur likšu pādīti</i>
<i>Pādīti dīdīt.</i>	<i>Izdīdījusi?</i>
<i>Lai mana pādīti</i>	<i>Nesīšu, metīšu</i>
<i>Tāds viegls mūžiņš.</i>	<i>Cūk'midzenī,</i>
<i>Ar sauli pret sauli</i>	<i>Lai rukšte, lai pukšte</i>
<i>Pādīti dīdu,</i>	<i>Kā suvenīnis.</i>
<i>Lai mana pādīte</i>	(1955, 4302)
<i>Kā saule auga.</i>	

Tad dancodami visi ņem to bērnu rokās un pa riņķi dod cits citam riņķī. Māte un tēvs dīdīšanā nepiedalās. Tad bērnu ieliek gultā vai šūpulī (1955, 4300). Teicēja pastāstījusi, ka linu mīstīšanas talka notikusi ap novembri, ieradušies talcinieki ne jau noplīsušās un vecās drānās, bet tādās vidējās, strādājot dziedāts, turpat rijā ēduši launagu, tad puīši meitām cirtuši bankas. Mīstīts līdz trijiem rītā, tad nedaudz paguļ. Kad ceļas augšā, tad tikai danco ar basām kājām pie ermoņiku mūzikas (1955, 4328). Teicējas mātes jaunībā *spēlētas dūdas un dancots pie vadža. Pie sienas līks vadzis... Pie tā vadža pieķērās un izdancoja. Puisis ar meitu nedrīkstēja dancot* (1955, 4335). Vectēvs bijis liels pasaku stāstītājs, no viņa arī pasaka par Nāves krustdēlu. Interesanti par Jāņiem, ko rīkojuši tikai tajās mājās, kur bijis kāds Jānis. *Jānim nesa*

dāvanas: deva vainagus un cimdsus lika klāt pie vainaga un piesēja. ..Uguni katrā mājā nededzina. Jau zināja, kurā mājā būs. Katrs paņēma līdzī [savu] alu un sieru (1955, 4361).

Margrietas Reinfeldes sakāmvārdi: *Skopam neklājas bagātam būt. (skopam nemaz nepiestāv par bagātu būt. To vienmēr teica mana vecāmāte)* (1955, 4367) *Tā tās kājiņas stiep, ka tā apsega tiek. (tā mans mātes brālis teica, lai nedzīvo pāri saviem līdzekļiem)* (1955, 4368) *Pasarg, Dievs, no lieliem svētuļiem! (cits tāds liekulīgs, bet otru nonāvēt var. No vectēva)* (1955, 4369). Teicējai savas domas par apdziedāšanos, ka bezkaunīgās dziesmas nāk, kad pavisam nikni palikuši. *Tās bezkaunīgās dziesmas – tās visas no mežoņu laika. Tās nav no kristīgās ticības laika. Bet cilvēkiem jau patīk, tāpēc tās iet un iet* (piezīme pie 1955, 4402). Teicējai stāsts arī par cūkas bērēm.

Teicēja Katrīna Štrame (1886), kas tobrīd dzīvojusi Sikšņu ciema „Kliņķa” mazmājā, daudz palīdzējusi rosināt savas kaimiņienes uz dziedāšanu folkloristiem, bet par sevi teikusi: *Izgrabējis tā kā vecs ratins* (1955, 4464). Bārbe Sproģe (1891) dzimusi Meirišķos un labi izstāstījusi: *Linu mīstas notiek novembra mēnesī, kad visi darbi nodarīti. Tad iet lustīgi! Puiši meitas aizķer aiz kājām un novelk pa spaļiem. Cirta āderes vai bankas – saņem aiz vēderu tai meitai ādu, pavelk un ar otru roku sit. Kad bankas sit, dzied:*

<i>Bom, bom, bom, bom,</i>	<i>Kur liki āmaru,</i>
<i>Vanderzelli.</i>	<i>Kur liki ķelli.</i>

Kamēr to izdzied, meitas ķērc. Tad puiši sit vēl stiprāk un tālāk dzied:

*Piecas priedes, piecas priedes
Seši mazi bundzenieki.*

Linu mīstās meitas apdzied puišus, puiši – meitas. Apdzied tos, kas viens uz otru cerē. Linus mīstot, gan izdziedāja visas dziesmas, kādas tik bija... (1955, 4467). Teicēja lepna par to, ka viņas tēvs bijis īsta „pasaku vācele”. Arī viņa izstāstījusi vairākas pasakas un teikas. Viena no tām par Papes zvejnieka nazi, kas iekritis ar tumšu mākonī sievai klēpī. Viens vīrs ar mazu laiveli viens pats ieiet jūrā ar kapeli (liela makšķere, mencas ko medīt). Viņa sieva mājās sēd pie klēts priekšas uz grīdas un ēd.... Tas noticis Starpenieku mājās. Tagad jau tie cilvēki un pat to bērnu bērni varbūt izmiruši. Tikai cilvēki to atmin un, kad lieli, zili mākoņi nāk, saka: Nu atkal būs kā ar veco Starpenieku – nazis iekritis klēpī (1955, 4554). Anna Spunde (1901) iesākumā ļoti kautrējusies, bet vēlāk pat dziedājusi sesijā. Par Jāni Liepu (1898) tālu izgājusi slava kā par lielu dziedātāju, bet repertuārā gandrīz tikai ziņģes vien. Interesants bijis viņa stāsts par ķekatām ar visām dziesmām, bet secinājums – Tagad neviens prātīgs cilvēks tādas lieta nedara, tad jau labāk iet korī dziedāt (1955, 4641). Dunicniece Anna Matuce (1883) par linu mīsti teikusi: Tā bija vislustīgākā dzīve – tas pats kas balle klubā un kino tagad (1955, 4697).

Rucavā vēl dzimušas teicējas Katrīna Grabovska (1880), Katrīna Stalše (1887), Katrīna Šime (1883), Katrīna Kurzeme (1883), kuras vīrs varētu būt labs teicējs, bet slimības dēļ nepiedalījies sarunās, toties centies, lai viņa sieva būtu maksimāli noderīga folkloristiem (35. att.). Viņai garš kāzu tradīciju apskats, kas noslēdzas ar vārdiem: *Jaunajam pārim toreiz neko nedāvināja, dāvināt sāka tikai ap 1930. gadu. Toreiz veda uz kāzām līdzī tikai savus kukuļus. Alus toreiz nebija visai stiprs. Dzēra arī brandavīnu. Kad beidz jau kāzas, 2. vai 3. dienā vāra rīsus. Kad rīsus vāra kāzinieki jau sāk*

riedīties (posties) uz māju (1955, 4853). Teicējai vēl saglabāts vecmāmiņas tautas tērps. Tēvs nav ņēmis māti līdzī uz baznīcu pirkatā kleitā. Teicējai sakāmvārds: *Ar tik var segties, cik tas palags plats. (saka, piemēram, kad viens gribētu plātīties celt māju, bet kabata tukša)* (1955, 4892). „Joku Pēteris” un liels savādnieks bijis Miķelis Vārkalis (1894) no Ķērvju ciema „Mazvārkaļiem”. Renātei Tavarei vairākas teicējas no Sikšņu ciema dzimušas Nīcas pagastā.

Ķērsta Ēna pateikusi Z. Burņickai 2 rotaļas, arī „Maģa, maģa ābelēna” (1955, 332). H. Saušam 25 dziesmas, bet R. Tavarei – 150. H. Saušs atzīmējis, ka viņa dzimusi Lietuvā, R. Tavare, ka Rucavā. Te nu pretrunas nebūtu, jo Rucavas pagasts ap 1884. gadu aizņēma plašu tagadējo Lietuvas teritoriju. Renātei teicēja stāstījusi par savām kalpones gaitām Palangā un citur Lietuvā, arī par aprakto naudu stāsti bijuši no *Aizrobežas Rucavas*. Teicēja izstāstījusi savu kāzu norisi, viņai arī piecas Jāņu dziesmas un vairākas bērnu dziesmas, ko dzied pie vakariņām. Katrai nodziedātai dziesmai kāds paskaidrojums. Viņai pašai vislabāk patikusi dziesma:

<i>Smalku linu tīklu mešu</i>	<i>Suņi rēja, plinte sprāga,</i>
<i>Apkārt tautu istubinīs.</i>	<i>Iet vāvere šķaudēdama.</i>
<i>Sen es lenču, nu es tvēru</i>	<i>Iet vāvere šķaudēdama</i>
<i>Apzeltotu vāverīti.</i>	<i>Sausā egles galotnē.</i>

(Kāzu dziesma, bet vairāk dzied precībās.) (1955, 5200)
Kad stāstīju teicējai, ka dažas skaistākās dziesmas būs jāiedzied magnetafonā, Ēnu māte piekrita un teica: „Šito dziesmu gan tu noteikti ierīktē kādā patafonā!”

Savu folkloras teikšanas nodarbi Ēnu māte nobeigusi ar teicienu: *Nu būsim izrunājuši tā kā linus izsamīstījuši* (1955, 5365).

Vistuvāk Lietuvas robežai apmešanās vieta Nidā bijusi R. Drīzulei un daļēji Z. Burņickai, jo viņa pabijusi vēl arī Papē un Sikšņos. R. Drīzule laikā no 9. jūlija līdz 5. augustam izjautājusi 6 Ķērstas, 4 Katrīnas, 3 Margrietas, pavisam kopā 17 teicējus – 9 Latvijā un 8 Lietuvā, bet divas no rucavniecēm bija dzimušas Sventājā. Viņa vismaz septiņas reizes mērojusi ceļu uz tuvējo Būtiņģi un Sventājas nomali, jo apmešanās iespējas Lietuvas republikā nebijušas nodrošinātas. Pāris reizes viņai sekojis muzikologs A. Klotiņš, pierakstot ap 30 melodiju Sventājā. R. Drīzule visu iegūto materiālu (1955, 8206–9077) sakārtojusi divās biežās, melnās kladēs teicēju uzvārdu alfabētiskā secībā. Izstudējot šo bagātību, kurā pirmoreiz tik plašas ziņas par Sventājas un Nidas ciema teicēju dzīvēm, var secināt, ka abās robežas pusēs ir tik daudz līdzīgā un kopīgā.

<i>It ne tāļ'mana mīlā dzīvo,</i>	<i>Ne pusceļa nenojāju,</i>
<i>Tur, aiz upes, Leišpusē.</i>	<i>Nozviedzāse kumeliņš.</i>
<i>Iemu stallē, sedlo zirgu,</i>	<i>Ne pie vārtu nepieejāju,</i>
<i>Jāšu mīļo apraudzīt.</i>	<i>Izskrej leišu sīvi suņi... utt.</i>
	(1955, 8327)

Pirmā sventājniece no Pašvencu ciema jau pieminētā E. Melngaiļa teicēja Ķērsta⁹ Boža, tobrīd 65 gadus veca atraitne, kam divi dēli aizklīduši pasaulē, pelnās ar rokdarbiem, skolā nav gājusi, bet lasīt, rakstīt prot. Pēc dziesmas par Gauju R. Drīzule uz savu izbrīnas pilno jautājumu saņēmusi atbildi un ļoti skaudru stāstu par dzīvošanu Lietuvā: *Mana nelaiķe māte šo dziesmiņu dziedāja. Kaut bija tepat dzimuse, tāpat kā es, viņai bija mīlas latviešu dziesmas – dziedot par Gauju, domājām par mīļo dzimteni Latviju.* R. Drīzule papildinājusi: *Teicēja ne sevišķi labi atsaucās par lietuviešiem (vietējiem), un īpaši par inteliģenci, kas cenšoties, lai latviešu bērni tiktu pārlietuviskoti. Tā vien sakot: “Čia grīna Lietuva” (Še tūrā Lietuva).* Smetanas laikos (pirms kara) bijis vēl grūtāk kā

pašlaik, jo tad lietuviešu nacionālisti sevišķi apspieduši vietējos latviešus. Arī tagad Sventājas skolas skolotāji barot latviešu bērnus: kam muldot latviski, lai mājās nerunājot latviski, labāk varēšot izrunāt lietuviešu valodu. Daudzi latvieši, kas spējot, sūtot savus bērnus uz Liepāju un Rucavu (1955, 8354). Vēl viena Ķ. Božas dziesma, ko viņa dziedājusi ar asarām acīs un kuras izcelsme un izplatība nav zināma, „Mana dzimtene, zini, ir Lietuvā”:

Mana dzimtene, zini, ir Lietuvā,

Tur, kur Sventājas upe plūst;

Tur es pirmo reiz skatīju pasauli,

Mani auklēja māmiņas krūts.

Kaut gan Lietuvā mana dzimtene,

Latvju valoda dārģa man ir;

Sapņos ilgojos Daugavas viļņos būt,

Liegi laiva lai šūpojot slīd.

Mana Tēvzeme, zini, ir Latvija,

Tur, kur Rāmavas ozoli šalc;

Gauja, Daugava rokām kur sasniedzas

Saulē zaigojot vilnis plūst balts.

Kad es miršu, tad mani novediet

Dārgās Latvijas smiltājos;

Tur uz mūžiem tad gribu apgulties,

Senču pīšļos mieru sev rast.

Neesmu ne reizes bijusi Latvijā, bet tā man ir mīļa (1955, 8362).

Kad trešo reizi R. Drīzule aizgājusi pie teicējas, viņas nebijis mājās. Attālums bijis pārāk liels, lai ietu vēlreiz.

Būtiņģes ciema „Jūrniekos” satiktā septiņdesmitgadīgā Ķērsta Kleina, saukta Jūrniece, kas ieteikta kā liela dziesmu zinātāja, bez pudelītes atteikusies dziedāt, un ļoti grūti nācies no viņas ko nebūt izvilināt. Viņai teiciens par lepnumu: *Lai vai*

kauli maisā, Kad tik galva gaisā! (1955, 8523) Īsts stāstnieks bijis 67 gadus vecais kalējs Miķelis Ķērve Nidas ciema „Enkuros”. Viņš izstāstījis par pieciem vīriem, starp tiem arī viņa vectēva brālis, kas meklējuši mantu Nidas vecajos kapos. Jau izrakuši lādi un gribējuši to atvērt, *kad no jūras taisni vīriem virsū peldējis milzīgs kuģis. Kuģim bijusi zviedru flaga. Tanī pat laikā sacēlusies arī milzīga vētra, vīri pacelti gaisā un nesti apmēram 5 km uz priekšu līdz Sventājas jūrmalai, kur nomesti purvainā vietā.* Tikai nākošā dienā mazā gaismiņā piecēlušies un nākuši uz mājām, bet kapos pat zīmes nav bijis, ka tur kas būtu rakts (1955, 8527). Teicēja vectēvs izglābis nogrimušā zviedru kuģa „Tūborga” kapteini, pēc tautības vācieti, kam līdz pavasarim vēlējis dzīvot un veseloties savā būdā. Kapteinis pa to laiku izgatavojis trīs metrus augstu sava kuģa modeli un uzdāvinājis Būtiņģu baznīcai. Modeli no baznīcas aizveduši vācieši Pirmā pasaules kara laikā (1955, 8529). Teicēja repertuārā arī teika par Palangas Nagļu kalnu un Jurgā cīņu ar pūķi (1955, 8530), vairākas revolucionārās dziesmas, zvejnieku ticējumi, kuriem pats gan netic.

Sventājas ciema „Rumpjos” satikta 76 gadus vecā teicēja Ķērsta Liparte, liela dziedātāja, kas daudz augstāk vērtējusi sentimentālās ziņģes, ko mācījusies no latviešu meitām Sventājā, nekā tās tautasdziesmas, ko ieguvusi no mātes. A. Klotiņš netika nokļuvis pie teicējas, bet viņas dziesmu melodijas varējis pierakstīt no teicējas piecdesmitgadīgās meitas Kristīnes (Ķērstas) Kuršis Rucavas ciema „Dzelzceļa” mājā. Pie Dižās Murkšienes (astoņdesmitgadīgās Ķērstas Murkšis Sventājas „Murkšos”), kam bijušas lepnākās mājas Sventājā un kas tobrīd nelaimīgā kārtā sasirgusi ar ausu sāpēm, R. Drīzule jau nākusi ar stiprāka dzēriena pudeli dāvanā. *Murkšu māte nodziedājusi tēvu tēvu dziesmu, kas esot tikpat sena kā Sventājas zveju cilts – kurši.* A. Klotiņš vēl atzīmējis, ka dziedājusi – *lēni, patētiski, kvēli:*

<i>Mārijā, mārijā, jūra krāce</i>	<i>Izmet irklus, izmet laivu</i>
<i>Jūras viļņi līgavase.</i>	<i>Irējinus neizmete.</i>
<i>Ko tā jūra krāce, brēce</i>	<i>Irējinus neizmete</i>
<i>Ko tā bija aprijuse?</i>	<i>Baltāi putu galināja.</i>
<i>Aprijuse zelta laivu,</i>	<i>Mārja...</i>
<i>Duj sudraba irējinus.</i>	(1955, 8568; melodija 1955, 20591)
<i>Mārja...</i>	

Te mēs sastopamies jau ar trešo variantu, kur kā piedziedājums pie dažādām dziesmām izmantotas rindas ar *mārijas* vārdu. Teicējai daudz interesantu piedziedājumu ar krievu valodas elementiem, arī tīras leišu dziesmas. Diemžēl viņas veselības dēļ pierakstīts maz. Vēl 2004. gadā Sventājas latvieši gribējuši kopā nodziedāt K. Murkšis tēva dziesmu: *Pie alus galda sēdēja / Pulks jūras braucēju* ar piedziedājumu: *Ei ciškad, viškad vinuška, / Pašol peškom damoi!*, bet nebija neviena uzsācēja.

Nidas ciema „Gaiļos” teicēja Katrīna Sprōģe, kas ienākusi šajās mājās *kārsināt* veco saimnieci, kas laikam ir mums jau pazīstamā Austras Šleseres teicēja Anna Ķēdža, kam bērnu nebijis. Arī 1961. gada Gailienei vīrs miris, bērnu nav. Liela dziedātāja Nidas ciema „Mazeiķos” – 65 gadus vecā Katrīna Šlesere, kurai apdziedāšanās dziesma par *sventājniekiem, pusvāciešiem*, bet nerātnās dziesmas sauktas par *baugām*. Viņa arī labākā horeogrāfes teicēja. 70 gadus vecā teicēja Katrīna Štāle Būtiņģu ciema „Verķos” pirms pāris nedēļām apglabājusi savu vīru, tāpēc viņas repertuārā tik daudz bērnu dziesmu. Kādai leišu pijāku dziesmai viņai piedziedājums: *Oi lila, oi lila...* 66 gadus vecā Mārgieta Tapiņa, Nidas ciema „Mencu” saimniece, dzimusi Sventājā, kur viņas tēvs no Palangas grāfa Hodkeviča nomājis zemi. Viņai 6 klašu izglītība, prot vācu un krievu valodu, zina daudz kāzu dziesmu, jo no pašas jaunības *kāzās ticis īsti daudz iets*. Vēl pašas kāzās cirstas aizsardzības zīmes beņķī, uz kura līgavai jāsēž vienmēr ar nodurtām acīm. *Kāzās jau tikpat kā teāterī spēlēja, jo agrāk*

zemnieka cilvēkam tādu teāteru nebi kā tagad pa visamis malamis (1955, 8825).

Nidas ciema „Dižajo” saimniece, 76 gadus vecā Kristīne Virdzeniece, saukta par Dižieni, arī dzimusi Sventājā un ieprecējusies Nidā. Viņas tēvam lielā cieņā bijusi izglītība, un meitene skolojusies trīs gadus. No viņas deviņiem bērniem dzīvs palicis tikai viens dēls, kurš dzīvo „Dižajos”. *Pirmais saimnieks, kas šo māju uzcēlis, bijis īsti diža auguma vīrs, tālab arī māja tā nosaukta* (1955, 8851a). Teicējas pirmā teiktā dziesma ir variants no tām dziesmām, ar ko K. Barons aizsācis „Latvju Dainas”:¹⁰

*Viena meita Rīgā dzied,
Otra dzied Klaipēdā:
Abām balsis saskanēja
Uz tām prūšu robežām.
Tautu dēli klausījās,
Cepurītes nojēmuši.* (1955, 8852)

Dziesmai „Vēja lauza tā priedīte” ar piedziedājumu: *Cauri viļņiem ātri, braši, / Lai negrimstam dubenā!* otrais pants:

*Cieši jūdžu, ātri brauču
Dižas naudas kumelēn’;
Nidā manim saule lēce,
Palangāja norietēj’.* (1955, 8866)

Sventājas ciema „Skudiķos” (liet. *Skudikai*) R. Drīzule satikusies ar septiņdesmitgadīgo grozu pinēju Tanslavu Žiugždu, kam tēvs lietuvietis, māte latviete, bet vecāki agri miruši, un teicējs audzis pie tēva brāļa, skolā nav gājis, lasīt prot, runā latviski ar nelielu akcentu. Viņa tēva māte bijusi izcila dziedātāja, gājusi bērēs par apraudātāju – *raudu* dziesmu dziedātāju (liet. *Apgarbstymas* un *pamąstymas*). Viņas mazdēls paraugam nodziedājis divas raudu dziesmas, vairākas leišu dainas un divas latviešu dziesmas, kas jau bijušas gandrīz pilnīgi pārtulkotas:

*Kur buvo, kur buvo,
Oželi mano?
Sudmalos, sudmalos,
Poneli mano! ...*
(1955, 8884)

*Kūr tu teka, kūr tu teka,
Gaideli mano? ...*
(1955, 8885)

Sventājas ciema „Aliķos” satikta 1901. gadā Rucavā dzimusī Margrieta Žilvīte, kas no 12 gadu vecuma dzīvojusi Sventājā, precējusies ar lietuvieti, agri palikusi atraitne, no trim bērniem vēl dzīva tikai jaunākā meita Klaipēdā. Dziesmas iemācītas no vecmāmiņas bārtenieces. Teicējai daudz senu tautasdziesmu, bet viņai nav dotību dziedāt, teikusi tikai vārdus. Teicēja zinājusi ap 20 *īsās dziesmiņas par alus dzeršanu*. Pie rindām: *Es bij' meiča, žip un drei, / Visu puišu līdzeniece*, (1955, 8937) teicējas piezīme, ka *jaunībā viņa esot bijusi ļoti jautra, apdzērusi dažu labu puisi, bet vienmēr turējusies braši un ar godu, neesot šā tā vārtījusies, jo:*

*Kad ar godu, tad ar godu
Sēžam galda galinē;
Dzeņam alu, pickajam,
Padomiņu paturam.* (1955, 8939)

Pēdējā R. Drīzules izjautātā teicēja, 64 gadus vecā Līna Žurbiņa Būtiņģes ciema „Klimbjos”, bijusi liela dziedātāja ar plašu un vērtīgu dziesmu pūru, kas daļēji izcilāts, bet viņa dzimusi Grobiņā, un dziesmu avots – viņas vecmāmiņa – nākusi no Gaviezes. Teicēja no Liepājas sekojusi līdz savam otrajam vīram uz Būtiņģi. No viņa dzirdēta arī teika par Birutes kalnu. Bez daudzajām dziesmām pierakstīti vairāki teicieni: *“Velk kājas pa zemi kā leišu nabags”*; *tā mēdzot teikt, ja kāds iet glēvi, kā negribēdams* (1955, 9065). *“Spēlē, pon, spēlē vien, ponele dancos!” sakot, ja kāds neatlaidīgi grib kaut ko darīt, kas rada smieklus un vispārēju nosodījumu (nevērtīgs pasākums)* (1955, 9066). Pēc saldsērīgas mīlestības ziņģes, kas iemācīta no kādas šuvējas Sventājā, teicēja uzdeva R. Drīzulei mīklu: *Kas spožāks par sauli un saldāks par medu, bet, kad atdziest, aukstāks par ledu?* (Mīlestība.) (1955, 9069)

Tik daudz interesanta var uzzināt Latvijas un Lietuvas pierobežā, ja to ar sirdi un dvēseli pieraksta īstens folklorists. Pēc R. Drīzules, J. A. Jansona, R. Tavares krājumiem vēl daudzi pētīs latviešus 20. gs. vidū *Aizliepājas jūras piekrastē*.

1975. gadā divas LVU studentes – Vija Viļumsone (1600, 69098–69250) un Līga Ratniece (1600, 69251–69360) – Rucavā strādājušas savu folkloras praksi. Pirmā raksturojusi Rucavas ciemus un minējusi, ka jau no seniem laikiem Rucavā glabājas bagāts tautas daiļrades pūrs. Veco ļaužu atmiņa kļūst vājāka, dziesmas aizmirstas. V. Viļumsones teicēji bijuši Anna Šterns (1897) „Sviļos”, Jānis Šķute (1908) un Anna Kalns (1893) „Bumbuļos”, Anna Sležis (1896) „Žvagiņos”. Teicēja A. Šterns stāstījusi par visiem godiem, un viena viņas dziesma:

*Ciku, ciku ik svētdienu
Vīra māte Rucavā,
Sav dēliņu dāvādama
Rucavnieku mamzelēm.* (1600, 69118)

L. Ratnieces galvenā teicēja – jau pazīstamā Katrīna Grabovska (1908) no „Brastiņiem”. Viņai viena Jāņu dziesma, no kuras profesors J. A. Jansons varbūt atrunājies, ka dzirdējis jau no citas teicējas:

<i>Man notika nelaimīte</i>	<i>Gan es urbu, ēvelēju,</i>
<i>Pašā Jāņu vakarā:</i>	<i>Nevar vāku pielāgot.</i>
<i>Papardziedu meklēdama,</i>	<i>Tā es savu skaistu dozi</i>
<i>Dozei vāku pazaudēju</i>	<i>Bez vāciņa novalkāju.</i>
<i>Trīs pagastus apstaigāju</i>	(1600, 69263)
<i>Dozei vāku meklēdama.</i>	

Vēl arī teicējas Kērsa Silenieks (1885) Rucavas māja Nr.4–3, Katrīna Šķute (1920) „Bumbuļos” dziedājušas kāzu un kūmu dziesmas.

Diemžēl ilgus gadus folkloras vākšanas darbs Rucavā un pie latviešiem Lietuvas jūrmalā netika turpināts. Laimīgā kārtā Liepājas Pedagoģiskā institūta Latviešu valodas un literatūras

nodaļas studente Renāte Mielava (Vītola) jau pēc veiksmīgas folkloras prakses nokārtošanas ar bagātu vākumu Vidzemē 1978. gada vasarā kopā ar tēvu rucavnieku apciemojusi savus radus Sventājā. Labā sagatavotība un interese par folkloristiku ļāvusi viņai saskatīt savā nedzirdīgajā radniecē Kērstā Balcerē spožu teicēju. Renāte vairākkārtīgi atgriezies pie viņas un uzsākusi dziļu un pamatīgu izpēti. Savāktais materiāls [2011] nodots LFK, 1981. gadā uzrakstīts vērtīgs diplomdarbs par sventājnieci K. Balceri, jau 21. gs. top Renātes Vītolas grāmata par viņu. Diemžēl LFK nav informācija par citiem Liepājas Pedagoģijas akadēmijas studentu vākumiem Rucavā un citur Lejaskurzemē jau apmēram 20 gadus. Nav iespējams iegūt pilnīgu priekšstatu par tradicionālās kultūras norisēm un attīstību Rucavā.

1986. gadā 33. zinātniskajā folkloristu ekspedīcijā [2040] Dace Bula ieradies sava tēva dzimtajā pusē. Te viņa ieguvusi Aijas Dejus folkloras pierakstus no teicējas Katrīnas Rogas (1905–1979) Palaipes ciema „Stalšos” ar bagātu kāzu dziesmu krājumu, kurā netrūkst „stipro” apdziedāšanas dziesmu. Pie brīnišķīgās teicējas Margrietas Dūnis (1904) Ģeistautu „Dūņos” Dace ieradies kopā ar kolēģi Beatrisi Reidzāni, kuru ļoti pārsteigušas kurzemnieciskās tradīcijas, kas nebijušas saprotamas latgalietei, par pacienāšanu svētkos un godos. M. Dūnis ļoti labi raksturojusi kāzu godu agrāk un tagad, tautasdziesmu atdzimšanu radio skaņās sakarā ar Dainu Tēva tā *Barūna* dzimšanas dienu. Teicēju satraucis, ka precas tik jauni. *Agrāk precējās cilvēki, bet tagad – bērni! Vai tagad ir kāzas un vai tagad ir dziesmas?* Par Jāņu dziesmām teikusi, ka var nodziedāt tikai kādu gabalēnu, *tāpat jau dzied, kā tur tai radio.*

Kādreiz jau kāzās esot bijis briesmīgi... Tur iznākušas tādas kā plūkšanās. Šodien jau nepavisam... Tā kā mēmi! (2040, 3304a) *Es jau nezinu vai pasaulē tā bija vai nē, bet mums te Rucavā linu mīstās ..tad jau bija tā lielā dziedāšana* (2040, 3307a).

Toms Blauzda (1915) no Ģeistautiem tobrīd Rucavas centrā nodziedājis Dacei Bulai garu ziņģi par Rucavu, kuras autors esot bijis kāds skroderis:

1. <i>Rucavā tur Paurupē</i>	3. <i>Arī Niklāvs neskopo,</i>
<i>Tur tik labi klājas,</i>	<i>Par pusotra lata</i>
<i>Tur ir viss, kas dabūnams</i>	<i>Pusīti tev iedāvā</i>
<i>Ko tik sirds vien vēlas;</i>	<i>Kaut ar visu blašķi.</i>
2. <i>Tējnīcā pie Maružas:</i>	4. <i>Zakuska tam švaka ir,</i>
<i>Alus, šnabis, desa,</i>	<i>Jāieiet pie Toma,</i>
<i>Silķe, penkoks, avīze,</i>	<i>Tomam tam vēl silķe peld,</i>
<i>Kotlete un kūka.</i>	<i>Garšīga un sūra...</i> (2040, 3326)

Tikai 1987. gadā, kad folkloristi uzsākuši strādāt lauku pētījumos ar videokameru un apciemojuši jau senāk iepazītus teicējus, LFK darbinieki ieradušies arī Rucavā un kopā ar R. Vītolu – Sventājā. Atklājot ilgi neapzinātās vērtības, LFK folkloristu braucieni, sevišķi uz Lietuvas teritoriju, turpinājušies līdz 1991. gadam, kad pievienojies arī demogrāfs Ilmārs Mežs, Latvijas radio cilvēki, Liepājas un Klaipēdas studenti. Video ierakstos un fotogrāfijās paspēts iemūžināt trīs Ķērstas – Balceri, Albužu un Balčus –, trīs zvaigznes Sventājas debesīs, kā viņas nosaucis vietējais novadpētnieks Triju zvaigžņu ordeņa kavalieris un Lielās folkloras gada balvas 2005 laureāts Miķelis Balčus. Ķērstas Balceres, dzimušas Preimanes, dzimtajās mājās vēl atrodamas visas trīs E. Melngaiļa zīmētās durvis. Te dzīvo E. Melngaiļa teicēju pēcnācēji, kas var papildināt un precizēt ziņas par saviem senčiem. Te vēl dzīva latviešu dziesma un gars. Neskatoties ne uz kādiem šķēršļiem, grūtībām, robežām, kompleksa, latviešu folkloras vākšana Rucavā un Sventājā jāturpina.

Kad caurskatīts viss pieejamais Rucavas un Sventājas folkloras krājums, redzam šī bijušā viena pagasta savdabību, spilgtumu un atšķirību pat tuvāko kaimiņu vidū. Pēc Mārtiņa Boiko sarunā teiktā, Rucavā, pretēji Nīcai un Bārtai, dziedājumā valda vienbalsība. Nekur citur Latvijā nedzirdēsim

sakām tā ir tā un tā pagasta dziesma, minēs suitus, teiks latgaļus, bet Ludis Bērziņš regulāri savos rakstos un runās min brīnišķīgās rucavnieku dziesmas: „*Neviens mīli tā nebrauca / Kā brauc brālis ar māsēnu*” vai „*Maģa, maģa ābelēna, / Pieci zelta ābolēni*”. Kurā pagastā vēl pārliecinoši dziedās: „*Kurš puisīti mani jem, / Lai pa priekšu brūzi taisa*”? Kurš pagasts vēl ir licis sarkt pieredzējušam folkloras profesoram? Vissmagākie darbi ir pavadīti ar dziesmu un palikuši gaišā atmiņā, linu mīstīšanas talkas salīdzina ar balli klubā.

Ja L. Bērziņš aktīvās folkloras vākšanas gaitās pirmo reizi iepazinis Rucavu 24 gadu vecumā, tad sava mūža deviņdesmitajā gadā tālu no dzimtenes, rakstot runu Dziesmu svētku konferencei Ņujorkā par dziesmu un dziedāšanu latviešu dzīvē, viņš atminas un vārdā sauc tikai Rucavu: *Ar godbijību latviešu tauta ir skatījusies uz savu jauno paaudzi. Citos gados un dažādās sanāksmēs var ieskanēties arī kāds vaļīgāks vārds, piem., savstarpīgi apdziedoties, bet kristības, kur centrā ir nākotnes cilvēks, no visa tā vairās, tur drīkst runāt un dziedāt tikai par tām īpašībām, kas cilvēkam dara godu. Ja, arī rotaļas resp. dejas, ko tādā gadījumā izpilda, notiek ar vislielāko cēlumu. Rucavnieki šādu ceremoniju izpildīja reiz Rīgā, dejodami pēc tautasdziesmu melodijām. Bij kaut kas līdzīgs baletam, bet svētuma apdvests [...] Par Dr. Juri Bāru, gluži izcilu latvietības aizstāvi, gan laikmetā pirms tautas atmodas, ir zināms, ka viņš Žagarē praktizēdams, dažreiz ar viesiem nonāk grūtībās. Grib dejot, bet nav ne instrumentu, ne spēlētāju. Tad nu izlīdzas tādā ziņā, ka kāds no klātesošiem vajadzīgo mūziku pūš ar muti uz ķemmēm. Ja Bāra apkaime būtu bijuši tādi dziedātāji kā augšminētie rucavnieki, tad viņi bez jebkādām raga ķemmēm būtu varējuši izdziedāties un izdejojties pēc sirds patikas.*¹¹

Avoti un izmantotā literatūra

- Bb – Barona biedrības materiāli, kas tika iesūtīti un reģistrēti no 1924. līdz 1929. gadam, vēlāk iesniegti LFK.
- Bdz – LFK dibinātājas Annas Bērzkaines noorganizētais Latvijas skolēnu savāktais bērnu dziesmu krājums no 1922. līdz 1930. gadam, iesākumā sūtīts uz Rīgas 2. vidusskolu, no 1925. gada uz LFK.
- Bērziņš 1938 – *Bērziņš L.* Etnografs Kārlis Pētersons // IMM – R., 1938. – Nr. 7/ (22 lpp.)
- Bērziņš 1940 – *Bērziņš L.* Ievads latviešu tautas dzejā I daļa: Metrika un stilistika – R.: LU, 1940.
- Bērziņš 1954 – *Bērziņš L.* Mūža rīts un darba diena – Miniapole: Sejējs, 1954.
- BSS 1940 – Baltijas skolotāju seminārs (1870 – 1919) – R., 1940.
- Endzelīns 1981 – *Endzelīns J.* Latvijas vietu vārdi II daļa [1925] // Darbu izlase IV, 1. daļa. – R.: Zinātne, 1981.
- FBR VII, VIII – *Ābele A.* Par Rucavas izlokšni // FBR VII. – R., 1927. – 112.–128.lpp.; FBR VIII. – R., 1928. – 135.–144.lpp.
- LMFM I – *Melngailis E.* Latviešu muzikas folkloras materiāli I. – R.: Latvijas Valsts izdevniecība, 1951.
- LVVA – Latvijas Valsts vēstures arhīvs, 1630. fonds, 1. apraksts, 189. lieta, 68. lpp.
- Melngailis (1) – *Melngailis E.* Uz tām prūšu robežām // *Melngailis E.* Raksti. – R.: Liesma, 1974.
- Melngailis (2) – *Melngailis E.* Mans dzīvesgājums (Autobiogrāfija) // *Melngailis E.* Raksti. – R.: Liesma, 1974.
- Melngailis (3) – *Melngailis E.* Rucavas baznīcai degot // Jaunākās Ziņas. – 1927., Nr. 133. (17. jūn.)
- Melngailis (4) – *Melngailis E.* Rucavas raksti // Jaunākās Ziņas. – 1927., Nr. 153. (14. jūl.)
- Pētersons – *Pētersons K.* Latviešu kāzas // RLB ZK Rakstu krājums, 16. – R., 1912. – 59. – 265. lpp.
- Vīksna, Bendorfs – *Vīksna M., Bendorfs V.* Tautas mūzikas teicēji, vācēji, pētnieki. – R.: Zinātne, 2000.

Atsauces un piezīmes

¹ Pētersonu Kārlis (1855–1917), folklorists un etnogrāfs, pēc Krišjāņa Barona domām, LD iesūtījis 200 dziesmas no Alojas un Lielsalacas pagasta caur RLB ZK (1730, 6891–7099), bet, salīdzinot rokrakstus, jāatzīst, ka sūtījums pieder citam Kārlim Pētersonam. Ar ļoti lielu kavēšanos Pētersonu Kārlis vienīgi atdevis Lutriņu Jaunmuižas skolotāja Gustava Laša skolēnu savākto krājumu no 1894. gada, bet paturējis pie sevis turpat 1896. gadā pierakstītās bērnu dziesmas.

² 1961. gadā ir teicēja ar uzvārdu *Liparte*, varētu domāt, ka E. Melngailis kļūdījies, bet 2006. gadā, iepazīstot Būtiņu un Sventājas kapsētas, atrasti abi uzvārdi.

³ Tā kā E. Melngailis nelietoja garumzīmes, nevar zināt, vai teicējs bijis Janis Matiss vai Jānis Matīss.

⁴ Arturs Salaks bija vidzemnieks un reizēm nepareizi lietoja Rucavas pagasta iedzīvotāju rucavnieku vārdu.

⁵ pagasts (ME III 28; PŠ 230; EH II 132) – ziedojumi kāzās un kristībās; dziesmās ir zemnieku sapulce nodokļu maksāšanai, arī īpaši nodokļi jeb dāvanas.

⁶ Jurmalietis T. [iespējams pseidonīms] – vai nu mācījies, vai strādājis Jelgavas 2. vidusskolā, vēlāk dzīvojis Bauskā. 1928. gadā iesniedzis LFK palieļu Skrundas folkloras materiālu krājumu [651].

⁷ Matīss Siliņš, Valsts vēstures muzeja direktors (1924–1934), sadarbojies ar LFK; 1929. gadā tēlnieks M. Geistauts bijis 18 g. v.

⁸ puiks (ME III 403) – skaists Rucavā.

⁹ Rita Drīzule visām Sventājas Ķērstām pierakstīja arī kristīto vārdu – Kristīne.

¹⁰ *Viena meita Cēsīs dzied, / Otra dzied Valmierā; / Abām balsi atskaneja / Uz tām Prūšu robežām.* LD 2 (Lielvārde, Bērzaune).

¹¹ LBm [Luda Bērziņa muzejs] inv. Nr. 1995. – 8. un 9. lpp. Denvēras Dāmu kopas vakarā 07.11.59. Šī apcerējuma pirmuzmetums nolasīts Ņujorkā 1958. gadā Dziesmu svētkos kultūras konferencē.

Citi saīsinājumi

dz-a – dziesma
g. v. – gadu vecs
jkdze – jaunkundze
kdze – kundze
kgs – kungs
k-zā – kolhozā
LD – Latvju Dainas

LFK – Latviešu folkloras krātuve
LVU – Latvijas Valsts universitāte
LVVA – Latvijas Valsts vēstures arhīvs
RLB ZK – Rīgas Latviešu biedrības
Zinību komisija
6 kl. pamatskola – sešklasīgā
pamatskola